

ÇARŞI VE MAHALLE BEKÇİLERİ KANUNUNUN CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

DOI: <https://doi.org/10.33717/deuhfd.791402>

*Arş. Gör. Ozancan BELCİ**

Öz

Şehrin asayişinin en küçük yerleşim birimi olan mahallelerden başlayarak korunması gerektiği düşüncesi ile Osmanlı Devleti'nde ve devamında Türkiye Cumhuriyeti döneminde çarşı ve mahalle bekçileri görevlendirilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti döneminde ilk olarak mülga 772 Sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'na dayanarak görevlendirilen ve genel kolluk kuvvetlerine yardımcı olan bekçilerin görev ve yetkileri kamuoyunda tartışma konusu olmuş, hatta bazı yargı kararlarına konu olan uyuşmazlıklar; bekçilerin görev ve yetkilerinin günümüz koşullarına göre yeniden düzenlenmesi ve tartışmalı hususların açıklığa kavuşturulması düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Bu amaçla yeni bir Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu hazırlanmış, 18/06/2020 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Çalışmamızda; bahsi geçen kanun ile bekçilere verilen görev ve yetkiler, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Bekçi, Ceza Muhakemesi, Adli Kolluk, İdarî Kolluk, Kimlik Sorma

EVALUATION OF LAW OF BAZAAR AND NEIGHBORHOOD GUARDS IN TERMS OF CRIMINAL PROCEDURE LAW

Abstract

With the idea that the city's public order should be preserved starting from the smallest residential areas, the bazaar and neighborhood guards were

*

Süleyman Demirel Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı (e-posta: ozancanbelci@sdu.edu.tr) ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3776-6232> (Makalenin Geliş Tarihi: 03.07.2020) (Makale Gönderilme Tarihi: 03.07.2020/Makale Kabul Tarihi: 18.08.2020)

assigned in the Ottoman Empire and later in the Republic period. The duties and powers of the guards, who were assigned on the basis of the Law No. 772 on the Bazaar and Neighborhood Guards during the Republican period and who assisted the general law enforcement officers, were the subject of controversy in the public opinion, and even disputes that were subject to some judicial decisions; brought up the idea of reorganizing the duties and powers of the guards according to today's conditions and clarifying controversial issues. For this purpose, a new Bazaar and Neighborhood Guards Law No.7245 was prepared and entered into force by being published in the Legal Gazette dated 18/06/2020. In our study; With the said law, the duties and powers given to the guards were evaluated in terms of the Criminal Procedure Law (CMK) No. 5271.

Keywords

Guard, Criminal Procedure, Judicial Law Enforcement, Administrative Law Enforcement, Asking for Identity

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nin eski dönemlerinden beri çarşılarda ve mahallelerde asayişi sağlamak amacıyla "ases", "asesbaşı", "yasakçı", "böcekbaşı" gibi isimlerle bazı kimseler görevlendirilmiştir¹. Bekçi isminin ise nispeten modern zamanlara ait olduğu ifade edilmektedir². 1914 yılında "Çarşı ve Mahallât Bekçileri Hakkında Nizamname" yayımlanmış³ ve nihayet Cumhuriyet döneminde 22/07/1966 tarihli Resmî Gazete'de "772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu" yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Önceki dönemde mülga 772 sayılı Kanun'a dayanılarak görevlendirilen çarşı ve mahalle bekçilerinin fiilen kullandığı bazı yetkiler kamuoyunda tartışma konusu haline gelmiş; hatta bekçilerin durdurma ve kimlik sorma yetkisinin bulunup bulunmadığı hususu ilk derece mahkemeleri önünde uyuşmazlık konusu dahi olmuştur⁴. Mülga 772 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği 1966 yılında teknoloji yeterli düzeyde gelişmemiş olduğu için yurttaşların kimlik bilgileri üzerinden Genel Bilgi Taraması (GBT) yapılması gibi görev ve yetkiler bu kanunla düzenlenmemiştir. Aşağıda da ele alınacağı üzere bekçiler tarafından uygulamada kimlik kontrolü yapılması, bazı sorunlara yol açmış ve bu uyuşmazlıklardan bazıları yargı önüne de taşınmıştır.

Aradan geçen zamanda, 2008 yılında görevde bulunan bekçiler; emniyet hizmetleri sınıfına geçirilmiş ve 2016 yılına kadar yeni bekçi alımı yapılmamıştır⁵. Buna karşın zaman içerisinde değişen kamu güvenliği ve suçla mücadele stratejileri; kamu düzeninin halkın desteğiyle ve onunla daima iç içe olacak kolluk birimlerince sağlanmasını gerekli kılmış, bu kapsamda toplum destekli polislik gibi birçok uygulama hayata geçirilmiş⁶ ve yeniden

¹ **Doğan**, Cem: "Eski İstanbul'da Mahalle Bekçisi ve II. Meşrutiyet'te Bekçi Teşkilatının Düzenlenmesi Bağlamında Mahalle Bekçileri Nizamnamesi (1908-1918)", Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 14, Mart 2019, ss. 259-260.

² **Doğan**, s. 260.

³ **Doğan**, s. 266; **Şeker**, Güven ve **Baytun**, Uğur: "Geçmişten Günümüze Kent Güvenliğinde Mahalle Ölçekli Güvenlik Uygulamaları: Çarşı Mahalle Bekçiliği", Polis Akademisi, Tarihten Günümüze Türk Polis Teşkilatı Sempozyumu Kitabı, 2013, s. 329.

⁴ "Mahkemeden Bir Karar Daha: Bekçi Kimlik Soramaz", (<https://t24.com.tr/haber/mahkemeden-bir-karar-daha-bekci-kimlik-soramaz,854924> , Erişim Tarihi: 22/02/2020).

⁵ "Bekçiler Kanunu Hakkında Neler Biliniyor?", (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-51387834>, Erişim Tarihi: 19/08/2020).

⁶ **Gültekin**, Sebhattin/**Gültekin**, Recep: "Toplum Destekli Polislik: Sorun Mu Çözüm Mü?", Türk İdare Dergisi, Sayı: 470, Mart 2011, ss. 95-96.

bekçi alımına başlanmıştır⁷. Ancak yukarıda da izah edildiği üzere çarşı ve mahalle bekçileri ile gerçekleştirilmek istenilen amaca, 1966 tarihli ve 772 sayılı Kanun ile ulaşılması fiilen olanaksız görülmüş, kolluğun yetki ve görev paylaşımının yeniden yapılması ve kanun koyucu tarafından bu paylaşımın kanunla yapılması zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu nedenlerle 22/01/2020 tarihinde TBMM'ye yeni bir “Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu Teklifi” sunulmuş, bu kanun 11/06/2020 tarihinde kabul edilmiş ve 18/06/2020 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir⁸.

Sözü edilen kanun incelendiğinde; Mülga 772 sayılı Kanun’da bulunmayan bazı yetkilerin de çarşı ve mahalle bekçilerine verildiği, bu yetkilerin bazılarının adlî nitelikte olduğu gözlemlenmektedir. Bu nedenle çarşı ve mahalle bekçilerine tanınmak istenilen adlî nitelikteki yetkilerin, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu açısından değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Çalışmamızda ilk olarak çarşı ve mahalle bekçiliği kurumunun kolluk sistemi içerisindeki yeri incelenecek, ardından çarşı ve mahalle bekçilerine yeni kanun ile verilen adlî yetkiler ceza muhakemesi hukuku açısından ele alınacaktır.

I. ÇARŞI VE MAHALLE BEKÇİLERİNİN HUKUKİ STATÜSÜ VE KOLLUK İÇERİSİNDEKİ YERİ

A. Genel Olarak

Daha önce mülga 772 sayılı Kanun kapsamında görevlendirilen çarşı ve mahalle bekçileri günümüzde 18/06/2020 tarihli Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 7245 sayılı “Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu” kapsamında görevlendirilmektedir.

2016 yılından itibaren yeni bekçi alımlarıyla yeniden gündeme gelen çarşı ve mahalle bekçiliği kurumunun; hukukumuzdaki adlî – idarî kolluk ayrımı içerisindeki yerinin değerlendirilmesi, çarşı ve mahalle bekçilerinin yapmış olduğu işlemlerin hukuksal niteliğinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu bölümde, 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu

⁷ Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu Teklifi’nin görüşüldüğü 27. Yasama Dönemi, 3. Yasama Yılı, 03/06/2020 Tarihli ve 94. Birleşim sırasında Milletvekili Ümit Yılmaz’ın açıklamaları, TBMM Genel Kurul Tutanağı, s. 33, (https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic?P4=23454&P5=H&page1=33&page2=33, Erişim Tarihi: 19/08/2020).

⁸ “Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu”, (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.7245.pdf>, Erişim Tarihi: 03/07/2020).

ile kendilerine adlî nitelikteki bazı yetkiler de tanınan çarşı ve mahalle bekçilerinin kolluk sistemimiz içerisindeki yeri incelenecektir.

B. Adlî ve İdarî Kolluk Ayrımı ve Bu Ayrımda Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Yeri

1. Hukukumuzda Adlî ve İdarî Kolluk Ayrımı

a. Kolluk Kavramı

Bireylerin toplum içerisinde huzur ve güven içinde yaşayabilmesi, kamu düzeninin de varlığını gerekli kılmaktadır. Kamu düzeninin maddî unsurlarını güvenlik, esenlik, sağlık oluştururken; genel ahlâk ise kamu düzeninin manevî unsurudur⁹. Kamu düzeninin bozulmaya başladığı toplumlarda bireylerin toplum içerisinde yaşayabilmesi ve toplumun bir toplum olarak varlığını koruyabilmesi gittikçe olanaksız hale gelmektedir. İdare; kamu düzeninin maddî unsurlarının bozulmasını önlemek ve kamu düzeninin bozulması halinde bu düzeni yeniden sağlamak amacıyla kolluktan yararlanır¹⁰. Başka bir deyişle kolluk; kamu düzenini korumak veya bozulması halinde yeniden sağlamak amacıyla yürütülen idarî etkinlikler veya görevlilerdir¹¹. Kolluk tanımı ayrıca korumak ve araştırmaktan oluşan kollama hizmetini¹² veya iç güvenlik hizmetlerini sağlayan teşkilatı¹³ tanımlamak için de kullanılmaktadır.

Kolluk; genel ve özel kolluk olmak üzere ikiye ayrılmaktadır¹⁴. Genel kolluk; 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 16/06/1938 tarihli ve 3452 sayılı Kanun ile değişik 3'üncü maddesine göre "umumi zabıta" silahlı kolluk kuvvetleri olan polis ve jandarmadan oluşmaktadır. Ancak 09/07/1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu'nun

⁹ **Gözübüyük**, Şeref/**Tan**, Turgut: İdare Hukuku Cilt I Genel Esaslar, Güncelleştirilmiş 12. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018, s. 711.

¹⁰ **Gözübüyük/Tan**, s. 711; **Gökçen**, Ahmet/**Balcı**, Murat/**Alşahin**, M.Emin/**Çakır**, Kerim: Ceza Muhakemesi Hukuku, Dördüncü Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020, s. 252.

¹¹ **Gözübüyük/Tan**, s. 710; **Atay**, Ender Ethem: İdare Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 328; **Çağlayan**, Ramazan: İdare Hukuku Dersleri, Güncellenmiş 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, s. 271.

¹² **Özbek**, Veli Özer/**Doğan**, Koray/**Bacaksız**, Pınar: Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 12. Baskı, Ankara, 2019, ss. 205-206.

¹³ **Yenişey**, Feridun/**Nuhoğlu**, Ayşe: Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncellenmiş 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 160.

¹⁴ **Centel**, Nur/**Zafer**, Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 17. Baskı, İstanbul, 2020, s. 144.

08/11/2016 tarihli ve 6755 sayılı Kanun ile değişik 2'nci maddesinde Sahil Güvenlik Komutanlığı da genel kolluk teşkilatı içerisinde kabul edilmiştir. Aynı şekilde, Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 3/1-i; "*Kamu düzeninin korunmasını sağlayan, mevzuatla verilen görevleri yerine getiren ve silah kullanma yetkisini haiz Bakanlığa bağlı sahil güvenlik, jandarma ve polisi (...) ifade eder*" hükmünü taşımaktadır. Şu durumda genel kolluğun; ülke çapında görev yapan polis, jandarma ve sahil güvenlik teşkilatlarından oluştuğu ifade edilmelidir¹⁵.

Özel kolluk ise genel kolluk teşkilatına dahil olmayan; ancak dahil oldukları teşkilatın özel kanunu gereği görev alanlarında kamu düzenini korumak veya yeniden sağlamakla görevli, silah taşımak, kolluk yetkilerini kullanmak gibi yetkileri haiz kolluktur¹⁶. Özel kolluk; 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanunu'nun 3'üncü maddesinde, "*Umumi zabıta haricinde kalan ve mahsus kanunlarına göre teşekkül edip muayyen vazifeleri gören zabıta kuvvetleri*" olarak tanımlanmıştır. Ancak, Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği md. 3/1-o hükmünde "*Devlet ve yetkili diğer kamu tüzel kişilerin, özel kanunlar çerçevesinde kurulup teşkilatlandırılan, kendi görev alanında güvenliği sağlamak amacı taşıyan ve sahil güvenlik, jandarma ve polis dışındaki kolluk birimlerini (...) ifade eder*" hükmü yer almaktadır. Gerek Emniyet Teşkilatı Kanunu'ndan sonraki tarihte yürürlüğe giren Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanunu gerekse Sahil Güvenlik Komutanlığı Teşkilat Görev ve Yetkileri Yönetmeliği dikkate alındığında, Sahil Güvenlik Komutanlığı'nın özel kolluk teşkilatı içerisinde yer almadığı, genel kolluk içerisinde değerlendirilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Genel kolluk, yürüttüğü faaliyet açısından idarî ve adli kolluk olmak üzere ikiye ayrılarak incelenmektedir¹⁷. Bu inceleme özellikle kolluğun faaliyetlerinde uygulanacak hukukun belirlenmesi ve bu faaliyetin yargısal denetimi açısından önem taşımaktadır¹⁸.

¹⁵ **Turhan**, Faruk: Ceza Muhakemesi Hukuku, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006, s. 88; Genel kolluğu polis ve jandarma teşkilatı olmak üzere ikili olarak inceleyen görüşler için bkz. **Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır**, s. 252; **Toroşlu**, Nevzat/**Feyzioğlu**, Metin: Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019, s. 311.

¹⁶ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, ss. 208-209; **Yenisey**, Feridun: Kolluk Hukuku, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2015, (Kolluk), s. 61; **Parlar**, Ali: İstinaf Sistemi ve Diğer Yeniliklere Göre Ceza Muhakemesi Kanunu El Kitabı, Mevzuat ve İçerik Bakımından Güncellenmiş 3. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2017, s. 424.

¹⁷ **Gözbüyük/Tan**, s. 717; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 206; **Çağlayan**, s. 277; **Toroşlu/Feyzioğlu**, s. 311; **Centel/Zafer**, s. 146; **Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır**, s. 252.

¹⁸ **Çağlayan**, s. 277; **Centel/Zafer**, s. 151.

b. İdarî Kolluk

İdarî kolluk; kamu düzeninin maddî boyutu bozulmadan önce bu düzenin korunmasına yönelik sürdürülen kolluk faaliyetini ifade etmektedir¹⁹. 3201 sayılı Emniyet Teşkilat Kanunu md 9/1-A hükmüne göre idarî polis; “içtimai ve umumi intizamı temin etmekle mükellef olan kısım” olarak tanımlanmaktadır. Bu kolluğa, “önleyici kolluk” veya “suç öncesi kolluk” da denilmektedir²⁰. İdarî kolluk henüz suç teşkil eden fiiller gerçekleşmeden önce kamu düzenini korumayı ve bu fiilleri önlemeyi amaçlar²¹. Bu amaçla emir ve yasaklar koyma, gerektiğinde kuvvete başvurma ve idarî nitelikte cezalar uygulamakla yetkilidir²².

İdarî kolluğun uygulama alanında polis ve jandarma gibi genel kolluğun suçu veya kamu düzenini bozmaya yönelik davranışları önleme faaliyetleri²³, bağımsız idari otoritelerce görev alanlarına ilişkin yapılan düzenleme ve uygulanan cezalar, hatta Erişim Sağlayıcıları Birliği tarafından uygulanan erişimin önlenmesi kararları gibi idarece kamu düzenini korumaya yönelik faaliyetler de bulunmaktadır²⁴.

Başka bir deyişle, idarî kolluğun adlî kolluktan farklı olarak koruyucu ve önleyici işlevi bulunmaktadır²⁵. Bu ayrımın en önemli sonucu, bir kolluk faaliyetinin idarî kolluk faaliyeti olarak tespit edilmesi halinde; bu kolluk faaliyetine karşı idarî yargıda dava açılabilmesidir²⁶. Bir diğer önemli sonuç ise idarî kolluk personelinin işlediği iddia edilen göreviyle ilgili suçlar hakkında yetkili Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından doğrudan doğruya soruşturma başlatılamaması; 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu’nu (PVSK) Ek 9. maddesinde yapılan yollama ile 4483 sayılı Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanun hükümlerine göre öncelikle yetkili merciden izin alınmasının gerekmesidir²⁷.

¹⁹ **Gözübüyük/Tan**, s. 717; **Özay**, İl Han: “Adli Kolluk – İdarî Kolluk”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 71, Sayı: 1, Ocak 2013, (Kolluk), s. 949.

²⁰ **Gözübüyük/Tan**, s. 717.

²¹ **Özay**, İl Han: “İdarî Kolluk Eylemlerinde Amaç”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 45, Sayı: 1-4, Ocak 1981, (Amaç), ss. 315-316; **Centel/Zafer**, s. 147.

²² **Özay**, Amaç, s. 316.

²³ **Gözübüyük/Tan**, s. 717.

²⁴ **Ardıçoğlu**, M. Artuk: “Türk İdare Hukukuna Yeni Bir Katkı: Erişim Sağlayıcıları Birliği”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, 2014, s. 119.

²⁵ **Özay**, Amaç, s. 315.

²⁶ **Çağlayan**, s. 282.

²⁷ **Gözübüyük/Tan**, ss. 719-720; **Centel/Zafer**, s. 151; Y.CGK’nin 25/11/2014 Tarihli ve 2013/9-841 E. – 2014/513 K. Sayılı Kararı (Kazancı İçtihat – www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 24/02/2020).

c. Adli Kolluk

CMK'nin 160. vd. maddelerine göre; Cumhuriyet savcısı, ihbar veya başka bir suretle bir suçun işlendiği izlenimini veren bir hâli öğrenir öğrenmez kamu davasını açmaya yer olup olmadığına karar vermek üzere hemen işin gerçeğini araştırmaya başlamakla görevlidir. Cumhuriyet savcısı bu görevini; maddî gerçeğin araştırılması ve adil bir yargılamanın yapılabilmesi amacıyla, emrindeki adli kolluk görevlileri aracılığıyla, şüphelinin lehine ve aleyhine olan delilleri toplayıp muhafaza altına alarak yerine getirir. Kanun hükmünden de anlaşılacağı üzere adli kolluk; suç oluşturan fiilin meydana gelmesinden sonra bu fiili bastırmak, delilleri toplamak ve şüphelileri yakalamak amacı taşır²⁸. Bu bağlamda adli kolluğun görevinin, idarî kolluğun tam karşısında yer aldığı ve “önleyici” nitelik taşımadığı ifade edilmektedir²⁹.

Hukukumuzda doğrudan Cumhuriyet savcısına bağlı bir adli kolluk teşkilatı kurulmamıştır³⁰. CMK md. 164/1 hükmüne göre adli kolluk; “4.6.1937 tarihli ve 3201 sayılı Emniyet Teşkilatı Kanununun 8, 9 ve 12 nci maddeleri, 10.3.1983 tarihli ve 2803 sayılı Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununun 7 nci maddesi, 2.7.1993 tarihli ve 485 sayılı Gümrük Müsteşarlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname nin 8 inci maddesi ve 9.7.1982 tarihli ve 2692 sayılı Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununun 4 üncü maddesinde belirtilen soruşturma işlemlerini yapan güvenlik görevlilerini ifade eder.” Başka bir deyişle polis, jandarma, gümrük muhafaza ve sahil güvenlik personellerinden, soruşturma işlemlerini yapan personel, genel görevli adli kolluk olarak tanımlanmıştır³¹. Hukukumuzda doğrudan doğruya Adalet Bakanlığına veya Cumhuriyet savcısına bağlı bir adli kolluk teşkilatı bulunmadığı için; genel kolluk teşkilatlarından bu amaçla personel görevlendirilmektedir³².

CMK md. 165 hükmüne göre; gerektiğinde veya Cumhuriyet Savcısının talebi halinde diğer kolluk birimleri de adli kolluk görevini yerine

²⁸ Ünver, Yener/Hakeri, Hakan: Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt I, 15. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, (Cilt I), s. 393; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 207; Yenisey/Nuhoğlu, s. 160.

²⁹ Özay, Kolluk, s. 951.

³⁰ Feyzioğlu, Metin: “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 62, 2006, s. 45; Ünver/Hakeri, Cilt I, s. 392.

³¹ Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 210.

³² Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 211; Ünver/Hakeri, Cilt I, s. 393.

getirmekle yükümlüdür. Burada kastedilen diğer kolluk birimleri; CMK md. 164 ve Adlî Kolluk Yönetmeliği md. 3'te tanımlanan kolluk görevlilerinin dışında kalan “genel kolluk”, “özel kolluk” veya “kolluk yetkileriyle donatılmış kamu görevlileri” dir³³. Bu kimseler, yukarıda da belirtildiği üzere; genel kolluk teşkilatına dahil olmayan ancak dahil oldukları teşkilatın özel kanunu gereği görev alanlarında kamu düzenini korumak veya yeniden sağlamakla görevli, silah taşımak, kolluk yetkilerini kullanmak gibi yetkileri haiz kimselerdir³⁴. Trafik polisi, polis çevik kuvvet birimleri, belediye zabıtası gibi görevliler normal şartlar altında adlî kolluk personeli olarak kabul edilmemekten; gerektiğinde veya Cumhuriyet Savcısı'nın talebi halinde adlî kolluk görevini yerine getirmekle yükümlüdürler³⁵.

Adlî kolluk, CMK md. 160 hükmünden de anlaşılacağı üzere Cumhuriyet savcısının emir ve talimatı altında, soruşturma işlemlerini yapmakla görevli olan kolluk birimidir³⁶. Adlî kolluk birimi bir suç işlendiğini ihbar yoluyla öğrendiğinde Cumhuriyet Savcısı'na bildirmek ve onun talimatlarıyla işlem yapmak zorundadır; kendiliğinden soruşturma başlatma³⁷, ifade alma³⁸ veya kural olarak kendi kendisine tedbir alma³⁹ yetkisi bulunmamaktadır. Cumhuriyet Savcısı tarafından adlî kolluk personeline emirler kural olarak yazılı olarak verilir ancak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde en kısa zamanda yazılı hale getirilmek üzere sözlü olarak da verilebilir (CMK md. 161/3).

Bir kolluk faaliyetinin adlî kolluk faaliyeti olmasının bir sonucu olarak; adlî kolluk işleminin iptali için idarî yargıda dava açılması olanaksızdır. Bir

³³ **Öztürk**, Bahri/**Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Mustafa Ruhan/**Gezer**, Özge Sırma/**Saygılar Kırt**, Yasemin F./**Alan Akcan**, Esra/**Tütüncü**, Efser Erden/**Özaydın**, Özdem/**Altınok Villemin**, Derya/**Tok**, Mehmet Can: Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, Ed. Bahri Öztürk, Güncellenmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 191.

³⁴ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, ss. 208-209; **Yenisey**, Kolluk, s. 61; **Parlar**, s. 424.

³⁵ **Parlar**, s. 424.

³⁶ **Ünver/Hakeri**, Cilt I, ss. 392-393; **Şahin**, Cumhuriyet/**Göktürk**, Neslihan: Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt I, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019, ss.120-121; **Öztürk/Tezcan/Erdem/Sırma Gezer/Saygılar Kırt/Alan Akcan/Erden Tütüncü/Özaydın/Altınok Villemin/Tok**, s. 191; **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 211; **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 163.

³⁷ **Ünver/Hakeri**, Cilt I, s.395.

³⁸ **Turhan**, Faruk/**Aksan**, Murat: “Ceza Muhakemesinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Sorguya Çekilmesine İlişkin Hükümlerin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XXIV, Yıl: 2020, Sayı: 2, s. 294.

³⁹ **Centel/Zafer**, s. 150.

diğer sonuç ise, CMK md. 161/5 hükmüne göre Cumhuriyet Savcısı tarafından adlî kolluk personeli hakkında doğrudan doğruya soruşturma başlatılabilmektedir. En üst dereceli kolluk amiri ise adlî kolluk görevine ilişkin işlemiş olduğu suç hakkında hâkimlerin tabi olduğu yargılama usulüne tabidir⁴⁰.

2. Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Kolluk İçerisindeki Yeri

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'na göre, çarşı ve mahalle bekçileri teşkilatı; genel kolluk kuvvetlerine yardımcı olmak üzere, emniyet ve jandarma teşkilatları bünyesinde silahlı bir kolluk olarak istihdam edilmektedir.

Mülga 772 sayılı Kanun md. 3/A'ya göre çarşı ve mahalle bekçilerinin adlî nitelikteki görevleri; genel kolluk kuvvetlerinin derhal müdahalesine imkân bulunmayan acele ve zaruri hallerdeki görevler, bir kimsenin can, mal ve ırzına saldırma ve tehditleri önlemek, saldıranları yakalamak, suç işlenirken veya işlendikten sonra, henüz izleri meydanda iken sanıkları (*şüphelileri*) yakalamak ve adli kolluk işleriyle ilgili vakalarda, delillerin kaybolmamasını sağlayan muhafaza tedbirlerini almak olarak belirlenmiştir. Çarşı ve mahalle bekçilerinin önleyici nitelikteki görevleri ise mülga 772 sayılı Kanun md. 3/B ve C'de ayrıntılı şekilde açıklanmıştır.

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 2. Maddesinde de "Genel kolluk kuvvetlerine yardımcı olmak üzere emniyet ve jandarma teşkilatları bünyesinde silahlı bir kolluk olarak çarşı ve mahalle bekçileri istihdam edilir" hükmü yer almaktadır. Yine 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 6. Maddesinde önleyici ve koruyucu görev ve yetkilerine yer verildiği gibi, 7. Maddesinde aşağıda değinileceği üzere kural olarak önleyici nitelikte bir görev ve yetki olan durdurma ve kimlik sorma yetkisi düzenlenmektedir.

Gerek mülga 772 sayılı Kanun'da, gerekse 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu kapsamında, çarşı ve mahalle bekçilerinin adlî nitelikteki görev ve yetkilerinin, genel kolluk kuvvetlerine yardımcı içerikte olacak şekilde düzenlendiği sonucuna varılmaktadır. Çarşı ve mahalle bekçilerinin görev ve yetkilerinin asıl olarak önleyici nitelik taşıdığı⁴¹; CMK md. 164 ve Adlî Kolluk Yönetmeliği'nin 3. Maddesine göre adlî kolluk görevi olmadığı, ancak CMK'nin 165. maddesi uyarınca gerektiğinde veya Cumhuriyet savcısının talebi üzerine adlî kolluk görevini yürütebilecekleri söylenebilir⁴².

⁴⁰ Centel/Zafer, s. 151.

⁴¹ Ünver/Hakeri, Cilt I, s. 407.

⁴² Parlar, s. 424.

Aşağıda da ayrıntılı şekilde açıklanacağı üzere, 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu ile bekçilerin adli konulardaki yetkilerinin genişlediğinden söz edilebilir ise de esas olarak genel kolluk kuvvetlerine yardımcı niteliği vurgulanmaktadır. Ayrıca 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu ile CMK'nin 164. Maddesinde herhangi bir değişikliğe gidilmemektedir. Bu nedenlerle 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu döneminde de çarşı ve mahalle bekçilerinin özel kolluk içerisinde ve yürüttüğü faaliyet bakımından kural olarak idarî kolluk içerisinde, ancak gerektiğinde veya Cumhuriyet Savcısı'nın talebi üzerine adli kolluk kapsamında değerlendirilebileceği ifade edilebilir.

II. ÇARŞI VE MAHALLE BEKÇİLERİNE VERİLMESİ İSTENİLEN YETKİLERİN CEZA MUHAKEMESİ HUKUKU AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A. Genel Olarak

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu incelendiğinde; bekçilerin halka yardım, önleme ve adli görevlerinin ayrı ayrı tasnif edildiği görülmektedir. Aşağıda da görüleceği üzere kanunda, mülga 772 sayılı Kanun hükümlerine nazaran bekçilerin adli yetkilerinin genişletildiği ve bazı noktalarda genel kolluğun yetkilerine yaklaştırıldığı görülmektedir. Bu bölümde, 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu ile çarşı ve mahalle bekçilerine verilen yetkiler, ceza muhakemesi hukuku çerçevesinde incelenecektir.

B. Durdurma ve Kimlik Sorma Yetkisi Yönünden

1. Genel Olarak Durdurma ve Kimlik Sorma Yetkisi ve Hukukî Niteliği

Bir kişiyi durdurmak, o kişiyi seyahat hürriyetinden geçici olarak yoksun kılmaktır⁴³. Anayasal bir hak olan seyahat hürriyetinin kolluk tarafından sınırlanması, temel hak ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceğine ilişkin Anayasanın 13. Maddesi karşısında; ancak kanuni dayanağının bulunması halinde mümkündür⁴⁴. Bu nedenle PVSK'ye 02/06/2007 tarihli ve 5681 sayılı Kanun ile eklenen 4/A maddesi ile polislerin kişileri ve araçları durdurma yetkisi kanunî dayanağa sahip olmuştur. Durdurma ve kimlik sorma yetkisinin hukukumuzdaki ilk dayanağı PVSK md. 4/A olduğu için,

⁴³ Yenisey/Nuhoğlu, s. 295; Yenisey, Kolluk, s. 238.

⁴⁴ Yenisey/Nuhoğlu, s. 295.

durdurma ve kimlik sorma yetkisinin hukuksal niteliğine bu madde üzerinden açıklama getirilecektir.

PVSK md. 4/A hükmüne göre; “*Polis, kişileri ve araçları; a) Bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek, b) Suç işlendikten sonra kaçan faillerin yakalanmasını sağlamak, işlenen suç veya kabahatlerin faillerinin kimliklerini tespit etmek, c) Hakkında yakalama emri ya da zorla getirme kararı verilmiş olan kişileri tespit etmek, ç) Kişilerin hayatı, vücut bütünlüğü veya malvarlığı bakımından ya da topluma yönelik mevcut veya muhtemel bir tehlikeyi önlemek, amacıyla durdurabilir.*”

Bir kimsenin ceza muhakemesi hukuku açısından “yakalanmış” sayılabilmesi için o kişinin fiilen denetim altına alınması gereklidir⁴⁵. Kolluğun durdurma yetkisi ise ancak makul bir süre ile sınırlıdır (PVSK md. 4/A). Yakalama Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği md. 4 kapsamında yakalama; “*Kamu güvenliğine, kamu düzenine veya kişinin vücut veya hayatına yönelik var olan bir tehlikenin giderilmesi için denetim altına alınması gereken veya suç işlediği yönünde hakkında kuvvetli iz, eser, emare ve delil bulunan kişinin gözaltına veya muhafaza altına alma işlemlerinden önce özgürlüğünün geçici olarak ve fiilen kısıtlanarak denetim altına alınması*” olarak tanımlanmıştır. Bu bağlamda kimlik bilgilerini sormak veya genel bilgi taraması (GBT) yapmak gibi amaçlarla bir kimseyi makul bir süreyle durdurmak, yakalama sayılamayacaktır⁴⁶. Nitekim PVSK md. 4/A-4 ve 5 hükümlerine göre “*Durdurma süresi, durdurma sebebine esas teşkil eden işlemin gerçekleştirilmesi için zorunlu olan süreden fazla olamaz. Durdurma sebebinin ortadan kalkması halinde kişilerin ve araçların ayrılmasına izin verilir.*”

Durdurma işlemi, ancak polisin tecrübesine ve içinde bulunulan durumdan edindiği izlenime dayanan makul bir sebebin varlığı halinde yapılabilir (PVSK md. 4/A-2). Makul sebep deyiminden koruma tedbirlerinden arama için gereken seviyede olmasa⁴⁷ da akla ve mantığa uygun sebebin varlığı anlaşılır⁴⁸. Adlî ve Önleme Aramaları Yönetmeliği’nin 27. maddesinde durdurma işleminin yapılabilmesi için somut delillerle desteklenen ve en azından “*umma*” düzeyinde bir şüphenin varlığı koşulu aranmıştır. Buradaki sebebin varlığını doğrudan doğruya yetkiyi kullanacak kolluk görevlisi

⁴⁵ Yenisey/Nuhoğlu, s. 295; Ünver, Yener/Hakeri, Hakan: Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt II, 15. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019, (Cilt II), s. 696.

⁴⁶ Yenisey/Nuhoğlu, s. 295; Ünver/Hakeri, Cilt II, s. 696.

⁴⁷ Yenisey/Nuhoğlu, s. 295; Erdağ, Ali İhsan: “Kolluğun ‘Durdurma ve Kimlik Sorma’ Yetkisi (PVSK madde 4/A)”, *Ankara Barosu Dergisi*, Yıl: 68, Sayı: 2010/4, s. 42.

⁴⁸ Erdağ, s. 42.

tespit edecektir⁴⁹. Yalnızca durdurma sebebiyle sınırlı süreyle kişiyi alıkoy-
mak, yakalama sayılmaz⁵⁰.

PVSK md. 4/A-3 hükmüne göre polis; polis olduğuna dair kimlik bel-
gesini gösterdikten sonra durdurduğu kişilerden kimlik bilgilerini sorabilir.
Durdurulan kişiye kimliğini ispatlaması için gerekli kolaylık tanınır. Durdu-
rulan ve kimliği sorulan kişinin kimlik belgesinin bulunmaması, bilgi ver-
mekten kaçınması veya gerçeğe aykırı bilgi vermesi halinde durumdan
yetkili Cumhuriyet Savcısı haberdar edilir ve bu kişi gözaltına alınabilir,
hatta tutuklanabilir.

Polis, durdurduğu kişi üzerinde veya aracında silah veya tehlike oluş-
turan diğer bir eşyanın bulunduğu hususunda yeterli şüphenin varlığı ha-
linde, kendisine veya başkalarına zarar verilmesini önlemek amacıyla yönelik
gerekli tedbirleri alabilir. Bu amaçla kişinin üzerindeki elbisenin çıkarılması
veya aracın, dışarıdan bakıldığında içerisi görünmeyen bölümlerinin açıl-
ması istenemez (PVSK md. 4/A-6).

Durdurma ve kimlik sorma yetkisinin hukukî niteliği tartışmalıdır.
Öğretide bazı yazarlar durdurma ve kimlik sorma yetkisinin bir koruma ted-
biri olduğu görüşünde iken⁵¹; diğer bazı yazarlar da bu yetkinin önleyici
nitelik taşıdığını ifade etmektedir⁵². Ancak durdurma ve kimlik sorma yetki-
sinin karma bir nitelik taşıdığı ve suç öncesinde uygulanıyorsa “*önleyici
tedbir*”, suçun işlenmesinden sonra faillerin yakalanması amacıyla uygula-
nıyorsa “*koruma tedbiri*” niteliğinde olduğu görüşünde olan yazarlar da
vardır⁵³. Biz de durdurma ve kimlik sorma yetkisinin karma nitelikte bir
tedbir olduğunu savunan görüşe katılıyoruz.

2. Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununda Durdurma ve Kimlik Sorma Yetkisi

a. Arka Plan

Mülga 772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nda, çarşı ve
mahalle bekçilerinin durdurma ve kimlik sorma yetkisi düzenlenmemiştir.

⁴⁹ Yenisey/Nuhoğlu, s. 296; Ünver/Hakeri, Cilt II, s. 697; Erdağ, s. 43.

⁵⁰ Yenisey, Kolluk, s. 240; Gökçen/Balci/Alşahin/Çakır, ss. 384-385.

⁵¹ Ünver/Hakeri, Cilt II, s. 696.

⁵² Özay, Amaç, s. 315; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 256; Öztürk, Bahri/Eker Kazancı,
Behiye/Soyer Güleç, Sesim: Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, Seçkin
Yayıncılık, Ankara, 2019, s. 40.

⁵³ Erdağ, s. 42; Aldemir, Hüsnü: Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri Yakalama,
Gözaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol, Adalet Yayınevi, Genişletilmiş 3. Baskı,
Ankara, 2018, s. 19.

Buna karşın uygulamada çarşı ve mahalle bekçilerinin durdurma ve kimlik sorma uygulaması yaptıkları bilinmektedir. Hatta İzmir ilinde gerçekleşen ve çarşı ve mahalle bekçileri ile yurttaşlar arasında çıkan tartışma; arbede ve hakaret boyutuna varmış, yargı önüne taşınmıştır. İzmir 35. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından verilen kararda çarşı ve mahalle bekçilerinin durdurma, kimlik sorma ve üst arama yetkilerinin bulunmadığı yönünde tespitler yapılmıştır⁵⁴. Konuyla ilgili Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından 21/11/2019 tarihinde yapılan açıklamada ise kararın münferit bir olaya ilişkin olduğu, çarşı ve mahalle bekçilerinin Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Vazifeleri İle İlgili Olarak Riayet Etmeleri Gereken Hususları Gösterir Yönetmelik'in⁵⁵ 16. Maddesine göre kimlik sorma yetkilerinin bulunduğu belirtilmiştir⁵⁶. Ne var ki, benzeri bir olayda bu kez Mardin 2. Sulh Ceza Hâkimliği tarafından verilen bir kararda⁵⁷ da çarşı ve mahalle bekçilerinin kimlik sorma yetkilerinin bulunmadığı ifade edilmiş; ayrıca bahsi geçen konu, kamuoyunda da tartışma konusu olmuştur.

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 7. Maddesi “*Durdurma ve Kimlik Sorma*” kenar başlığını taşımakta olup; bu maddede çarşı ve mahalle bekçilerinin durdurma ve kimlik sorma yetkisi PVSK'ye benzer şekilde düzenlenmiştir.

b. Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanununda Durdurma ve Kimlik Sorma Yetkisinin Kapsamı

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 7. maddesinin ilk fıkrasında, çarşı ve mahalle bekçilerinin görev bölgesi ve çalışma saati ile sınırlı olmak üzere kişileri ve araçları; bir suç veya kabahatin işlenmesini önlemek, suç işledikten sonra kaçan faillerin yakalanmasını sağlamak, işlenen suç veya kabahatlerin faillerinin kimliklerini tespit etmek, hakkında yakalama emri ya da zorla getirme kararı verilmiş kişileri tespit etmek;

⁵⁴ “Bekçilerin kimlik sorma yetkisi var mı? (Mahkeme: Yok, EGM: Var)” (<https://www.ntv.com.tr/turkiye/bekcilerin-kimlik-sorma-yetkisi-var-mi-mahkeme-yok-egm-var,Ob7uF1IUMEKWv-6bbBBjXQ>, Erişim Tarihi: 25/02/2020)

⁵⁵ “Çarşı Ve Mahalle Bekçilerinin Vazifeleri İle İlgili Olarak Riayet Etmeleri Gereken Hususları Gösterir Yönetmelik” (<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9179&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=çarşı%20ve%20mahalle>, Erişim Tarihi:25/02/2020)

⁵⁶ “Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Kimlik Sorma Yetkisi Hakkında Basın Açıklaması”, (<https://www.egm.gov.tr/carsi-ve-mahalle-bekcilerinin-kimlik-sorma-yetkisi-hakkinda-basin-aciklamasi>, Erişim Tarihi: 25/02/2020).

⁵⁷ “Mahkemededen Bir Karar Daha: Bekçi Kimlik Soramaz”, (<https://t24.com.tr/haber/mahkemededen-bir-karar-daha-bekci-kimlik-soramaz,854924> , Erişim Tarihi: 22/02/2020).

kişilerin hayatı, vücut bütünlüğü veya malvarlığı bakımından ya da topluma yönelik mevcut veya muhtemel bir tehlikeyi önlemek amacıyla durdurabileceği düzenlenmektedir. Fıkra incelendiğinde; PVSK md. 4/A-1 hükmüne paralel şekilde düzenlendiği görülmektedir. Bu suretle; çarşı ve mahalle bekçilerinin görev mıntikası ve saatleri içinde genel kolluk kuvvetlerine ikame bir kolluk kuvveti olarak görev yapmasının beklendiği düşünülmektedir.

Maddenin ikinci fıkrasında, durdurma yetkisinin kullanılabilmesi için makul bir sebebin bulunması gerektiği, süreklilik arz edecek fiili durum ve keyfilik oluşturacak şekilde durdurma yapılamayacağı düzenlenmektedir. Madde gerekçesi incelendiğinde ise sözü geçen fıkranın gerekçede de aynen tekrarlandığı görülmektedir. PVSK md. 4/A-2 hükmüne göre polisin durdurma ve kimlik sorma yetkisini kullanabilmesi için polisin tecrübesine ve içinde bulunulan durumdan edindiği izlenime dayanan makul bir sebebin bulunması gerekir. Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nda böyle bir ölçüte yer verilmemesi eleştirilmiştir⁵⁸. Durdurma ve kimlik sorma yetkisi her şeyden önce özel hayatın gizliliği ve özellikle kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı (Anayasa md. 20/3), seyahat hürriyeti (Anayasa md. 23) gibi haklara kamu otoritesi tarafından yönelen bir müdahaledir. Özel hayatın gizliliğine ve kişisel verilerin korunmasını isteme hakkına müdahalenin hukuka uygun kabul edilebilmesi için kanunla düzenlenmesi, meşru bir amaca hizmet etmesi, demokratik bir toplumda gerekli olması ve kötüye kullanmaya karşı gerekli güvencelerin sağlanması gereklidir⁵⁹. Çarşı ve mahalle bekçileri hakkında yakalama veya tutuklama kararı bulunan şahsı ya kendisine bildirilen eşkalinden ya da görevi sırasında yapacağı kimlik kontrolü üzerine tespit edebilecektir. Hiç kuşku yok ki, kimlik kontrolü; hakkında yakalama veya tutuklama kararı bulunan kişilerin yakalanmasında önemli bir araçtır⁶⁰. Ancak bu türlü bir denetim, hakkında yakalama veya tutuklama

⁵⁸ **Erman**, R. Barış/**Özcan**, Onur/**Yetkin**, Erdi/**Börekeçi**, Eşref Barış/**Üzeltürk**, Saba Şahika Tahmaz: Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu Teklifi Hakkında Tespit, Düşünce Ve Eleştiriler, Yeditepe Üniversitesi Yayinevi, 2020, s. 39. (https://law.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/carsi_ve_mahalle_bekcileri_kanunu_teklifi_hakkinda_tespit_dusunce_ve_elestiriler_-_2020_1.pdf, Erişim Tarihi: 25/02/2020).

⁵⁹ **Dülger**, Murat Volkan: Kişisel Verilerin Korunması Hukuku, Hukuk Akademisi Yayınları, İstanbul, 2019, (Kişisel), s. 90; **Roagna**, Ivana: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkının Korunması - Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları, çev. Ayşe Gül Alkış Schaling, Avrupa Konseyi, Strasbourg, 2012, s. 11.

⁶⁰ "Türkiye Güven Huzur uygulamasında; 348 bin 554 şahıs sorgulandı, 1.057 aranan şahıs yakalandı. 4' ü çocuk olmak üzere 15 kayıp şahıs bulundu. 335 şahsa adli-idari

kararı bulunmayan yurttaşları da içine dahil etmeden sürdürülemezdir. Bu nedenle çarşı ve mahalle bekçilerinin kimlik sorma yetkisinin Anayasa'nın 20. Maddesinde yer alan özel hayatın gizliliği ve kişisel verilerin korunmasını isteme hakkı da gözetilerek, keyfiliği önleyecek şekilde düzenlenmesi, özgürlük-güvenlik dengesinin korunmasına yardımcı olacaktır.

Genel adli kolluk içerisinde bulunması nedeniyle doğrudan doğruya soruşturma işlemlerine katılan polis ve jandarma mensupları için öngörülen makul sebep ölçütünün çarşı ve mahalle bekçileri açısından yeterli gelmeyeceği kanaatindeyiz. Zira genel adli kolluk içerisinde yer alan polis, doğrudan soruşturma işlemlerine katılmakla; suçla ve suçluyla mücadele konusunda çarşı ve mahalle bekçilerine nazaran daha fazla tecrübe sahibi olmaktadır. Öğretide de çarşı ve mahalle bekçilerinin durdurma ve arama yetkisini kullanmasının makul sebep ölçütüne bağlanması; çarşı ve mahalle bekçilerinin polislere nazaran daha kısa süreli eğitime tabi tutulması ve bekçilik kurumunun uzun süre işletilmemesi dolayısıyla yeni görevlendirilen bekçilerin de henüz kurumsal bir hafızasının oluşmamış olması nedenleriyle eleştirilmiştir⁶¹. Yine aynı yazarlara göre PVSK md. 4/A'da polisin durdurma ve kimlik sorma yetkisini kullanabilmesi için getirilen “*polisin tecrübesine ve içinde bulunulan durumdan edindiği izlenime dayanan makul bir sebebin bulunması*” koşullarının genel kolluğa yardımcı olacak bekçiler için öngörülmemiş olması da hatalı olmuştur⁶². Bu eleştiriye de katılıyoruz.

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 7/3. maddesi ile çarşı ve mahalle bekçilerinin kendilerini tanıtacak kimlik belgelerini göstermek suretiyle durdurduğu kişiden kimliğini ibraz etmesini veya kimlik bilgilerini istemesi, durdurma sebebiyle ilgili sorular sorabilmesi gibi yetkilere sahip olması öngörülmektedir. Bahsi geçen hüküm, PVSK md. 4/A-3 hükmüyle benzerlik göstermektedir. PVSK 4/A-3 hükmüne göre polisin, durdurduğu kişiye, durdurma sebebinin oluşmasına ve şüpheye yol açan davranışlarına ilişkin sorular sorabileceği ifade edilmektedir⁶³. Genel kolluğa yardımcı nitelikte olan çarşı ve mahalle bekçilerine, durdurduğu kişiye “*durdurma sebebiyle ilgili sorular sorma*” yetkisinin verilmesinin yerinde olmadığı kanaatindeyiz. Kural olarak kolluk personelinin durdurduğu kişiye

işlem yapılırken, 25 şahıs gözaltına alındı.” (<https://icisleri.gov.tr/turkiye-guven-huzur-uygulamasi20-02-2020>, Erişim Tarihi: 22/03/2020).

⁶¹ Erman/Özcan/Yetkin/Börekçi/Üzeltürk, s. 19.

⁶² Erman/Özcan/Yetkin/Börekçi/Üzeltürk, s. 19.

⁶³ Yenisey/Nuhoğlu, s. 295.

sorular sorması, CMK md. 147 anlamında ifade alma sayılmasa⁶⁴ da uygulamada bazı fiili durumlara yol açıldığı da bilinen bir gerçektir. Müdafî yardımından yararlanma, susma hakkı gibi hakların ihlal edilmiş olması nedeniyle yasak delil niteliği taşısa da⁶⁵; uygulamada kolluk, şüphelendiği kişilerle görüşerek, bu görüşmelerini “mülakat tutanağı” başlıklı bir belgeye aktarabilmekte ve bu belge de soruşturma dosyasına eklenebilmektedir⁶⁶. Hatta bazı durumlarda şüpheli ile kolluk arasında yapılan mülakata ilişkin düzenlenen tutanak hükme dahi esas alınmaktadır⁶⁷.

⁶⁴ Yenisey/Nuhoğlu, s. 298.

⁶⁵ Yenisey/Nuhoğlu, s. 607; Ünver/Hakeri, Cilt I, s. 431; Kocaoğlu, Serhat Sinan: “Susma Hakkı”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı:2011/4, s. 41.

⁶⁶ “30.04.2013 tarihli tutanakta ise; olaydan hemen sonra adliye içinde yakalanan inceleme dışı sanık ...'la polis arama noktasında bulunan odada polis memurlarınca müdafî olmadan yapılan ön mülakatta, bir yıl önce öldürülen kardeşi...’ın duruşması için ağabeyi, annesi ..., dayısı ... ve dayısının oğulları Eyüp ve ... ile birlikte adliyeye geldiklerini, duruşmayı bekledikleri esnada tanık sıfatı ile ifade vermek için duruşma salonu dışında bekleyen ... ile kavga etmeye başladıklarını, adliyeye kavga amaçlı gelmediklerini fakat annesi olan sanık ...'nin adliyeye girmeden önce düşmanları olduğu için üzerine bıçak aldığını ve bu bıçağı adliye binasına sokacağından kendilerinin de bilgisi olmasını istediğini, bıçaklama olayını annesi'nin gerçekleştirdiğini, kendisinin de suçu üzerine alacağını söylediğini, doktor raporu alındıktan sonra Cinayet Büro Amirliğinde devam eden mülakatta sanığın aynı ifadeleri tekrarladığını ve annesi olan sanık ...'nin olaydan önce adliyeye nasıl bıçak sokabileceğini sorduğunu beyan ettiğinin belirtildiği”, Y.CGK'nin 15/05/2018 Tarihli ve 2017/1-1087 E. – 2018/211 K. Sayılı Kararı, (Kazancı İçtihat – www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 25/02/2020).

⁶⁷ “Suça sürüklenen çocuğun soruşturma aşamasında yakalandığında, kolluk görevlisiyle sözlü mülakatta kendiliğinden at arabasında yüklü olan suçta konu eşyaları müştekinin işyerinden çaldığını samimi olarak söylemesi ve yer göstermek suretiyle müştekiye ulaştırılmasını sağlayarak suçta konu eşyaların iadesini sağladığının anlaşılması karşısında, suçta sürüklenen çocuk hakkında 5237 sayılı TCK'nın 168/1. maddesi uyarınca indirim yapılması gerektiğinin gözetilmemesi (...)”, Y.2.CD'nin 24/12/2014 Tarihli ve 2014/34586 E. – 2014/31273 K. Sayılı Kararı, (Kazancı İçtihat – www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 25/02/2020); “24.07.2011 günlü mülakat tutanağında mağdurların her iki sanığın tehditlerine maruz kaldıklarını belirtmelerinin ardından mağdur M.. S..’in savcılık, mağdur M.. B..’in ise aşamalarda ifadelerinde sanık Bülent’in kendilerini tehdit ettiğini söylemeleri karşısında mevcut tutanak ve beyanlar arasındaki çelişkinin giderilmesi açısından mağdurların hangi sanık tarafından nasıl tehdit edildikleri hususunda açık beyanları alınarak sonucuna göre hüküm kurulması gerektiğinin gözetilmemesi (...)”, Y.14.CD'nin 01/10/2015 Tarihli ve 2013/9666 E. – 2015/8756 K. Sayılı Kararı, (Kazancı İçtihat – www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 25/02/2020); “17.01.2010 tarihli “Yakalama, Muhafaza Altına alma, Teslim Tutanağı” içeriğinde, görevli polislerce yakalanan sanık H.. B..’nun kendisiyle yapılan mülakatta; sanık M.. K.. ile birlikte Hatemoğlu mağazasına girdiklerini, kendisinin mağaza görevlilerini oyaladığını, sanık M.. K..’in kabinlerin yanında mutfak olarak kullanılan yerden çantanın içerisinde

Bunu bir örnekle açıklamak gerekirse; çarşı ve mahalle bekçisinin görev alanında son günlerde birçok hırsızlık suçu işlenmiş, durumdan Cumhuriyet Savcısı haberdar edilerek soruşturma başlatılmış olsun. Ertesi gün, gece saatlerinde evine dönmekte olan A'yı çarşı ve mahalle bekçisinin durdurarak, ona, sözü geçen hırsızlık olayı ile alakasının olup olmadığını sorması ve A'nın bu sorulara verdiği cevapların tutanağa bağlanması, hatta bu tutanağın olası soruşturma ve kovuşturma aşamasında kendisine okunarak, sonraki ifadelerine itibar edilmemesi ihtimali de ortaya çıkabilecektir.

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 7/6. Maddesinde çarşı ve mahalle bekçisinin durdurduğu kişi üzerinde veya aracında silah veya tehlike oluşturan diğer bir eşyanın bulunduğu hususunda yeterli şüpheye ulaşması halinde durdurulan kişinin kendisine veya başkalarına zarar vermesini önlemek amacıyla el ile dıştan kontrol dahil gerekli tedbirleri alabileceği düzenlenmektedir. Yine aynı düzenlemeye göre, kişinin üzerindeki elbisenin çıkarılması veya aracın dıştan bakıldığında içerisi görünmeyen bölümlerinin açılması istenemeyecektir. PVSK'nin 4/A maddesine benzer şekilde düzenlenen arama yetkisi; adli arama niteliğinde olmayıp⁶⁸, önleyici niteliktedir⁶⁹. Ancak öğretilerde, PVSK md. 4/A kapsamında yapılan uygulamanın önleme araması niteliğinde bulunmadığını, ancak durdurma ve kimlik sormanın ardından PVSK md. 9 anlamında önleme aramasının gelebileceğini savunan görüşler de mevcuttur⁷⁰.

Öğretilerde, 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 7/6. Fıkrasında yer alan hüküm; arama işleminin sınırlarının kesin bir şekilde gösterilmemesine rağmen madde gerekçesinde belirlenmiş olması⁷¹, 5237

bulunan cüzdanı aldığı birlikte mağazadan çıktıklarını, daha sonra sanık M.. K..ın cüzdanı Real içerisinde bulunan erkekler tuvaletinde içini boşalttığını ve cüzdanı tuvalette attığını beyan etmesi üzerine bahse konu yere gidildiğinde müştekiye ait cüzdanın içinde müştekiye ait kartvizitler ile tuvalette yerde atılı vaziyette bulunduğunun belirlenmesine ve bu durumun sanıkların tutanağa yansıyan beyanları ile de uygunluk göstermiş olması karşısında; bu hususlar yönteminde değerlendirilip reddedilmeden yetersiz gerekçe ile beraat kararı verilmesi bozmayı gerektirdiğinden (...)", Y.22.CD'nin 14/12/2015 Tarihli ve 2015/7265 E. – 2015/8847 K. Sayılı Kararı, (Kazancı İçtihat – www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 25/02/2020).

⁶⁸ **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 299.

⁶⁹ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, ss. 317-318; **Baytaz**, Abdullah Batuhan: "6638 s. Kanun ile PVSK ve CMK'da Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:73, Sayı:2, 2015, s. 33.

⁷⁰ **Centel/Zafer**, s. 462; **Yenisey**, Kolluk, ss. 240-241; **Yenisey**, Feridun: "Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti", (Kimlik), (http://www.caginpolicisi.com.tr/eski_sitemiz/69/10-11.htm), Erişim Tarihi: 22/03/2020).

⁷¹ **Erman/Özcan/Yetkin/Börekçi/Üzeltürk**, ss. 18-19.

sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 6. Maddesi anlamında durdurulan kişinin üzerindeki herhangi bir cismin de silahtan sayılmasının önünde bir engel bulunmadığı ve bu durumun keyfiliğe yol açabileceği⁷² gerekçeleriyle eleştirilmiştir.

Burada tartışılması gereken bir husus, bekçi tarafından yapılan kaba üst araması sırasında tesadüfen ele geçen bir delilin varlığı halinde nasıl işlem yapılacağıdır. Örneğin, bir çarşı ve mahalle bekçisi tarafından yetkisi dahilinde B'nin durdurulup kaba üst aramasının yapıldığı sırada üzerinde uyuşturucu madde yakalanmış olsun. Burada; ele geçen materyalin doğrudan doğruya delil olarak kullanılması, bu materyalin hiçbir suretle delil olarak kullanılmaması veya söz konusu materyalin ele geçmesinden sonra soruşturma makamlarına bildirilmesi ve adli arama kararı verilmesinden sonra delil olarak kullanılabilmesi olmak üzere üç ihtimal bulunmaktadır. Öğretide, polis tarafından PVSK'nin 4/A maddesine göre yapılan üst araması sırasında suç işlendiğine yönelik bir bulguya rastlanması halinde derhal soruşturma makamlarının durumdan haberdar edilmesi ve adli arama kararı aldırılarak bu doğrultuda işlem yapılması gerektiği ifade edilmektedir⁷³. Yargıtay'ın da görüşü benzer yöndedir⁷⁴. Çarşı ve mahalle bekçileri, yuka-

⁷² Erman/Özcan/Yetkin/Börekçi/Üzeltürk, s. 21.

⁷³ Ünver/Hakeri, Cilt II, s. 915.

⁷⁴ "Arama ve elkoyma işlemi Anayasanın 20. maddesi ve CMK'nın 116 vd. maddeleri uyarınca istisnasız hâkim kararı, gecikmesinde sakınca bulunan hallerde Cumhuriyet savcısı ve Cumhuriyet savcısına ulaşılmaması durumunda ise kolluk amirinin yazılı emri ile yapılabileceği kuşkusuzdur. Ancak çok istisnai ve acele hallerde kolluk amirinin yazılı emrinin dahi alınmayacağı bir durum söz konusu olursa kolluk görevlisinin doğrudan arama ve elkoyma işlemi yapması sonucu elde edilen delillerin hukuka uygun sayılıp sayılmayacağı konusu tartışılmalıdır. 2559 Sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 4/A maddesi 6. fıkrasında ise bu konuda bir düzenleme getirilerek, polisin kişi üzerine veya aracında silah veya tehlike oluşturan diğer bir eşyanın bulunduğu hususunda yeterli şüphenin varlığı halinde kendisine ve başkasına zarar verilmesine önlemek amacıyla yönelik olarak gerekli tedbirleri alabileceği el ile dıştan kontrol yapabileceği başka bir deyişle kaba üst araması yapabileceği esası getirilmiştir. Aksine üzerinde tehlikeli bir silah, bomba ya da patlayıcı tehlikeli bir madde taşıdığından şüphe edilerek yakalanan kişinin en azından üstünün kontrol edilmesi için kolluk amirinin yazılı emrinin alınması beklenemez. Karar alınmadan arama yapılabilecek durumlar Adli Arama ve Önleme Araması Yönetmeliğinin 8. maddesinde tek tek sayılmış, (f) bendinde suçüstü hali de gösterilmiş, ayrıca aynı Yönetmeliğin 27. maddesinde kişinin suç işleyeceği ya da işlediği hususunda kolluk görevlisinin kanaat elde etmesi halinde (g) bendinde uyuşturucu gibi belirli şeyin kişinin herhangi bir yerinde gizlendiği düşünülüyorsa daha geniş çaplı kontrol yapılabileceği de belirtilmiştir. Somut olayda, olay tutanağına göre; 03.01.2013 günü saat 12.00 sıralarında Mersin Önleyici Hizmetler Şube Müdürlüğüne bağlı ekiplerin İstiklal Caddesi Çankaya Mahallesi civarında devriye görevini ifa ettik-

rıda da ele alındığı üzere polislerden farklı olarak genel adli kolluk içerisinde yer almayı; ancak CMK'nin 165. Maddesine göre “gerektiğinde” veya “Cumhuriyet Savcısının talebi üzerine” adli kolluk görevi yapacak olan özel kolluk içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda; çarşı ve mahalle bekçisinin icra ettiği üst araması sırasında uyuşturucu veya ruhsatsız ateşli silah gibi bir suç eşyasının bulunması halinde, durumdan derhal Cumhuriyet Savcısı'nın haberdar edilmesi ve adli arama kararı aldırılarak bu doğrultuda işlem yapılması gerektiği düşünülebilir. Ancak uygulamada karışıklıklara veya hak ihlallerine sebebiyet verilmemesi bakımından madde hükmündeki “gerekli tedbirler” ifadesinden ne anlaşılması gerektiği ve üst araması sırasında bir suçun işlendiğine dair delil elde edilmesi özel durumu hakkında ayrıntılı bir düzenleme yapılmasının yerinde olacağı kanaatindeyiz. Bu kapsamda üst aramasına ilişkin gerekçede belirtilen hususların da madde metnine alınması ve üst araması sırasında ele geçen suç aletinin ceza muhakemesi açısından delil niteliği taşıyıp taşımadığı hususunun açıklığa kavuşturulması düşünülebilir.

C. Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Adli Yetkileri

1. Genel Olarak

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun “Adli Görev ve Yetkiler” kenar başlıklı 8. Maddesi ile, çarşı ve mahalle bekçilerine yakalama ve delil muhafazası gibi adli nitelik taşıyan bazı yetkiler verilmesi öngörülmektedir. Buna göre çarşı ve mahalle bekçilerinin bir suçun işlenmesi sırasında veya hemen sonrasında, suçun izleri de henüz meydana dayken bu suçun şüphelilerini ve hakkında yakalama veya tutuklama kararı bulunan kişileri yakalama yetkisi olacaktır. Bu bölümde söz konusu yetkilerin ceza muhakemesi hukuku kapsamındaki yeri tartışılacaktır.

leri sırada şüpheli suça sürüklenen çocuğun elindeki poşet içerisindeki sigaraları görmeleri üzerine suça sürüklenen çocuğu durdurdukları, suç sürüklenen çocuğun üzerinde ve poşet içerisinde toplamda 70 adet Prestige marka gümrük kaçağı sigara, toplamda 2355,00 TL para ile gümrük kaçağı sigaraların listesini gösteren not kağıdı ele geçirilmiştir ve suç eşyalarına el konulmuştur. Olayın hemen akabinde durum güvenlik görevlileri tarafından nöbetçi Cumhuriyet savcısına bildirilmiş ve onun talimatları doğrultusunda olaya el konularak soruşturmaya başlanmıştır. Artık suçüstü hali bulunduğu ve şüphelinin suç delilini yok etmesi söz konusu olabileceğinden, suç delilinin görevliler tarafından yakalanmasından sonra durum derhal nöbetçi Cumhuriyet savcısına bildirilerek görevli Cumhuriyet savcısının talimatları doğrultusunda hareket edilerek suçlu ve suç konusu eşyalar muhafaza altına alınmıştır. Bu sebeple yapılan işlem hukuka uygundur.” Y.CGK'nin 17/04/2018 Tarihli ve 2016/7-466 E. – 2018/166 K. Sayılı Kararı, (Kazancı İçtihat – www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 25/02/2020).

2. Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Yakalama Yetkisi

a. Genel Olarak Yakalama

Bir kişinin yakalanması, adli veya idarî amaçla olabilir⁷⁵. Ancak çalışmamızın konusu bakımından burada yalnızca adli amaçla yapılan yakalamaya yer verilecektir. Öğretide yakalamanın; şüphelinin veya sanığın, ceza muhakemesinde sonraki aşamalarda verilebilecek tutuklama gibi kararların veya hükmün infazını sağlayabilmek amacıyla, kural olarak hâkim kararı olmaksızın özgürlüğünün kısıtlanması olduğu ifade edilmektedir⁷⁶. Buna karşın yakalama sonrasında tutuklama kararı verilmesi veya başka bir önlem uygulanması zorunlu olmadığından; bu görüşe katılmayan bir görüş de mevcuttur⁷⁷. İşlenmiş bir suç dolayısıyla yapılan yakalama ya suçüstü hali gibi fiilî bir duruma ya da yetkili merci tarafından verilen bir karara veya müzekkereye dayanır⁷⁸. Yakalama; Anayasa'nın 19. ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5. Maddesi ile güvence altına alınan kişi hürriyeti ve güvenliği hakkını doğrudan doğruya etkileyecek bir koruma tedbiridir⁷⁹.

CMK md. 90'a göre yakalama belli şartlar altında herkes veya yalnızca kolluk görevlileri tarafından yapılabilecektir. Herkes tarafından geçici olarak yapılabilecek yakalama; kişiye suçu işlerken rastlanması, suçüstü bir fiilden dolayı izlenen kişinin kaçması olasılığının bulunması veya hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması koşullarından en az birinin varlığına bağlıdır (CMK md. 90/1-a,b). Suçüstü kavramından, işlenmekte olan suç; henüz işlenmiş olan fiil ile fiilin işlenmesinden hemen sonra kolluk, suçtan zarar gören veya başkaları tarafından takip edilerek yakalanan kişinin işlediği suç veya fiilin pek az önce işlendiğini gösteren eşya veya delille yakalanan kimsenin işlediği suç anlaşılır (CMK md. 2/1-j). Bu yakalamayı gerçekleştiren kişilerin ölçülü ve geçici olmak şartıyla kişiye cebir uygulaya-

⁷⁵ Centel/Zafer, s. 373; Ünver/Hakeri, Cilt II, s. 702.

⁷⁶ Toroslu/Feyzioğlu, ss. 273-274; Yenisey/Nuhoğlu, s. 313; Gökçen/Balci/Alşahin/Çakır, s. 386; Centel/Zafer, s. 373; Şahin/Göktürk, s. 277; Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 256; Aksoy İpekçioğlu, Pervin: "Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri", Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, s. 1216.

⁷⁷ Ünver/Hakeri, Cilt II, ss. 701-702.

⁷⁸ Centel/Zafer, s. 373.

⁷⁹ Yıldız, Ali Kemal: "Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltı Koruma Tedbirleri", Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, 2006, ss. 133-136; Demirbaş, Timur: "Kişi Güvenliği", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 43, Sayı: 1-4, 1977, ss. 162-163; Gökçen/Balci/Alşahin/Çakır, s. 386.

bileceği⁸⁰, onu tutabileceği hatta geçici olarak bir yere kapatabileceği; ancak silah kullanamayacağı⁸¹ ifade edilmektedir⁸². Herkesçe yapılan yakalama kolluk görevlisinin bulunmaması nedeniyle mümkün olmaktadır⁸³. Bu nedenle; yakalamayı gerçekleştiren kişi derhal kolluğa haber vermeli ve en kısa sürede yakalananı kolluk kuvvetlerine teslim etmelidir. Kolluk dışındaki kişilerin yaptığı yakalama bir görev niteliği taşımamakta, yalnızca bir hak olarak değerlendirilmektedir⁸⁴.

Herkes tarafından yakalama yapılabilecek durumlarda kolluk görevlisi tarafından da yakalama yapılabilecektir⁸⁵. Ancak kolluk görevlileri, CMK md. 90/2 hükmüne göre; tutuklama kararı veya yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunması; Cumhuriyet savcısına veya amirlerine derhal başvurma olanağı bulunmaması şartlarının bir arada bulunduğu takdirde⁸⁶ de yakalama yetkisine sahiptirler. Burada kolluğun CMK md. 98 çerçevesinde yakalama emri düzenlenmesine ya da CMK md. 100 vd. çerçevesinde tutuklama kararı verilmesine ilişkin koşulların varlığını gözetmesi gerekir⁸⁷. Gecikmesinde sakınca bulunan bir hal yoksa, kişinin kimliği tespit edilebiliyor veya suçun iz ve emareleri ortadan kalkmıyorsa; yakalama tedbiri uygulanmaması⁸⁸, bunun yerine kişiye çağrı kâğıdı ile ulaşmak gerektiği ifade edilmektedir⁸⁹. Ayrıca tutuklama kararı verilmiş bir şahıs hakkında da kollukça yakalama yetkisi kullanılabilir⁹⁰. Kolluk, PVSK md. 16 çerçevesinde kendisine verilen yetki ölçüsünde⁹¹ yakalama amacıyla zor veya silah kullanabilir⁹².

⁸⁰ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 257; **Şahin/Göktürk**, ss. 277-278; **Öztürk/Eker Kazancı/Soyer Güleç**, s. 46.

⁸¹ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 258.

⁸² **Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır**, s. 387.

⁸³ **Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır**, s. 390.

⁸⁴ **Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır**, s. 387; **Öztürk/Tezcan/Erdem/Sırma Gezer/Saygılar Kırıt/Alan Akcan/Erden Tütüncü/Özaydın/Altınok Villemin/Tok**, s. 273; **Aksoy İpekçioğlu**, s. 1217.

⁸⁵ **Toroslu/Feyzioğlu**, s. 275; **Centel/Zafer**, s. 377.

⁸⁶ **Centel/Zafer**, s. 378.

⁸⁷ **Toroslu/Feyzioğlu**, s. 275; **Centel/Zafer**, s. 378.

⁸⁸ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 259.

⁸⁹ **Centel/Zafer**, s. 378; **Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır**, s. 390.

⁹⁰ **Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır**, s. 390.

⁹¹ **Özbek/Doğan/Bacaksız**, s. 258.

⁹² **Yenisey/Nuhoğlu**, s. 325; *“Polis Vazife ve Selahiyet Yasası’nın Ek 4. maddesi uyarınca görevli ve yetkili bulunan polis memuru sanık ve arkadaşlarının, bir gün önce sanığın görevli bulunduğu mülki sınırlar içinde işlenen gasp suçu nedeniyle aranan maktül ve*

Soruşturma ve kovuşturması şikâyete bağlı olmakla birlikte, çocuklara, beden veya akıl hastalığı, malullük veya güçsüzlükleri nedeniyle kendilerini idareden aciz bulunanlara karşı işlenen suçüstü hallerinde kişinin yakalanması şikâyete bağlı değildir (CMK md. 90/3), bu durumda yakalama işleminden şikâyete yetkili bulunan kişiler haberdar edilmeli ve şikâyetin bulunmaması halinde kişi salıverilmelidir⁹³. Yakalama kolluk personeli olmayan kişi veya kolluk personeli tarafından gerçekleştirildiğinde derhal Cumhuriyet Savcısı durumdan haberdar edilir ve onun emri doğrultusunda işlem yapılır (CMK md. 90/5).

Kolluk, yakalananın kendisine veya başkalarına zarar vermesine engel olacak tedbirleri aldıktan sonra, yakalananı; yakınlarına haber verilmesi, müdafî yardımından yararlanma, susma hakkı gibi haklarını derhal bildirmekle yükümlüdür (CMK md. 90/4). Bu bildirim, yakalananın anlayacağı şekilde ve dilde yapılmalıdır⁹⁴.

Yakalama işlemi yukarıda belirtildiği gibi bir fiili durum şeklinde ortaya çıkabileceği gibi; bir yakalama kararına veya müzekkeresine dayanarak da yapılmış olabilir⁹⁵. Soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında, Cumhuriyet Savcısı'nın istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından yakalama emri düzenlenebilir (CMK md. 98/1). Tutuklama isteminin reddi kararına itiraz halinde, itiraz mercii tarafından da yakalama emri düzenlenebilir (CMK md. 98/1). Yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ya da tutukevi veya ceza infaz kurumundan kaçan tutuklu veya hükümlü hakkında Cumhuriyet Savcıları ve kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilirler (CMK md. 98/2).

arkadaşlarına rastlayıp, onları yakalamaya çalıştıkları, maktül ve arkadaşlarının da sanık ve diğer polis memurlarına kırmak suretiyle silah haline getirdikleri şişelerle saldırıda buldukları esnada, sanığın yaptığı uyarı ateşi üzerine polis memurlarının ellerinden kurtularak kaçan maktülü, yakalamak için dur ihtarında bulunarak, ateş açan sanığın silah kullanması yasa gereği ise de, Polis Vazife ve Selahiyet Nizamnamesinin 17. maddesi gereğince 'suçlunun öldürülmeğe ziyade yaralı olarak yakalanmasına dikkat edilmesi gerekirken' bu itinayla hareket edilmediği, böylece yasa hükmüne dayalı silah kullanma hak ve yetkisinin icrasında aşırılığa kaçılarak yasaya uygunluk hududunun aşılması neticesi ölüm sonucunun doğduğu anlaşılmaktadır. Durum yasanın 50. maddesince uygunluk arzetmektedir.', Y.CGK'nin 22/03/2005 Tarihli ve 2004/1-219 E. – 2005/35 K. Sayılı Kararı, (Kazancı İçtihat – www.kazanci.com, Erişim Tarihi: 22/03/2020).

⁹³ **Toroslu/Feyzioğlu**, s. 275; **Şahin/Göktürk**, s. 280.

⁹⁴ **Öztürk/Tezcan/Erдем/Sırma Gezer/Saygılar Kırıt/Alan Akcan/Erden Tütüncü/Özaydın/Altınok Villemin/Tok**, s. 277.

⁹⁵ **Aksoy İpekçioğlu**, s. 1216.

Kovuşturma evresinde kaçak sanık hakkında yakalama emri re'sen veya Cumhuriyet savcısının istemi üzerine hâkim veya mahkeme tarafından düzenlenir (CMK md. 98/3). Yakalama emrinde, kişinin açık eşkali, bilindiğinde kimliği ve yüklenen suç ile yakalandığında nereye gönderileceği gösterilir (CMK md. 98/4).

Yakalama için öngörülen bir yer, zaman veya şekil bulunmamaktadır⁹⁶. Bu nedenle gece veya gündüz vakitlerinde yakalama yapılabilmesi mümkündür⁹⁷. Kişi konut veya işyeri gibi kapalı bir yerde bulunuyor ve dışarı çıkmıyorsa bu kişinin yakalanması amacıyla bu yerlere girilmesi CMK'nin 116. vd. maddeleri kapsamında "arama" niteliği taşıyacaktır⁹⁸. Bu durumda CMK md. 119'a göre öncelikle hâkim kararına; gecikmesinde sakınca bulunan hâlin varlığında ise Cumhuriyet Savcısı'nın yazılı emrine dayanarak arama yapılması zorunluluğu bulunmaktadır⁹⁹. Kolluk amirinin emriyle kapalı mekanlarda arama yapılması mümkün değildir. Ancak suçüstü halinde Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nin¹⁰⁰ karar alınmadan yapılacak aramalara ilişkin md. 8/1-f hükmüne göre suçüstü halinde konut ve işyerlerine girebilmek için arama kararı alınmasına gerek olmadığı ifade edilmektedir¹⁰¹. Aşağıda bu konuya ilişkin daha ayrıntılı açıklamalara yer verilecektir.

Bir kişinin yakalanmış sayılabilmesi için kullanılan objektif ölçüte göre; o kişinin ortalama zekadaki bir kişiye göre hareket serbestisinin kısıtlanması gerekmektedir¹⁰². Yani bu kişi, kendisini oradan ayrılma konusunda serbest hissetmiyorsa, yakalama işlemi gerçekleşmiş demektir¹⁰³.

Şüpheli veya sanık yakalandığında, Cumhuriyet savcısının emriyle bir yakınına veya belirlediği bir kişiye gecikmeksizin haber verilir (CMK md. 95/1). Yakalanan veya gözaltına alınan yabancı ise, yazılı olarak karşı çıkamaması halinde, durumu, vatandaşı olduğu devletin konsolosluğuna bildirilir (CMK md. 95/2).

⁹⁶ Yenisey/Nuhoğlu, s. 323; Centel/Zafer, ss. 379-381; Gökçen/Balcı/Alşahin/Çakır, s. 385.

⁹⁷ Centel/Zafer, s. 381.

⁹⁸ Centel/Zafer, s. 381.

⁹⁹ Centel/Zafer, s. 381.

¹⁰⁰ "Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği", R.G. Tarih: 01/06/2005, R.G. Sayı: 25832, (<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=7.5.8203&MevzuatIliski=0&so urceXmlSearch=5188>, Erişim Tarihi: 21/03/2020).

¹⁰¹ Centel/Zafer, s. 454.

¹⁰² Yenisey/Nuhoğlu, s. 323; Centel/Zafer, s. 379.

¹⁰³ Yenisey/Nuhoğlu, s. 323; Öztürk/Eker Kazancı/Soyer Güleç, s. 40.

Yakalama işlemi; yakalananın hangi suç nedeniyle, hangi koşullarda, hangi yer ve zamanda yakalandığını, yakalamayı kimin yaptığını ve hangi kolluk personelinin tespit ettiğini, yakalananın haklarının tam olarak anlatıldığını içerir bir tutanağa bağlanır (CMK md. 97). CMK md. 91/1 hükmüne göre; yakalanan kişinin serbest bırakılmaması halinde Cumhuriyet savcısı tarafından gözaltına alınmasına karar verilebilir. Gözaltı süresi yakalama anından itibaren başlar ve yakalananın en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilme süresi hariç 24 saati geçemez. Gönderilme için zorunlu olan sürenin de 12 saati aşamayacağı yine kanunda belirtilmiştir. Toplu olarak işlenen suçlarda, delillerin toplanmasındaki güçlük veya şüpheli sayısının çokluğu nedeniyle; Cumhuriyet savcısı gözaltı süresinin, her defasında bir günü geçmemek üzere, üç gün süreyle uzatılmasına yazılı olarak emir verilebilir. Gözaltı süresinin uzatılması emri gözaltına alınana derhal tebliğ edilir (CMK md. 91/3). Bu nedenle gözaltı süresinin belirlenmesinde de yakalama anının tespit edilmesi ve CMK md. 97'ye göre tutanağa bağlanması önem taşımaktadır.

b. Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Yakalama Yetkisinin Kapsamı

Mülga 772 sayılı Kanun'un 3/A-2 maddesiyle çarşı ve mahalle bekçilerine “*Suç işlenirken veya işlendikten sonra, henüz izleri meydana iken sanıkları yakalama*” yetkisi verilmişti. 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 8/1. Maddesinin a ve b bentleri ile aynı maddenin 2. Fıkrası, çarşı ve mahalle bekçilerinin yakalama yetkisi, mülga 772 sayılı Kanun'a göre biraz daha genişletilmiş şekilde düzenlenmektedir. Buna göre çarşı ve mahalle bekçileri; suç işlenirken veya işlendikten sonra, henüz izleri meydana iken bu suçun şüphelilerini ve 772 sayılı Kanun'dan farklı olarak haklarında tutuklama veya yakalama kararı çıkarılmış kimseleri yakalama yetkisine sahip olacaktır (7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu md. 8). Öğretide, Kanunda yer alan bu madde; bekçinin yakalama işlemi yapmadan önce Cumhuriyet savcısına veya amirlerine ulaşamaması şartının aranmaması nedeniyle kişi güvenliğini tehlikeye sokacağı, bekçilere tanınacak yakalama yetkisinin yalnızca tutuklama kararı veya yakalama emri bulunan haller ve gecikmesinde sakınca bulunan hallerle sınırlı tutulması gerektiği düşünceleriyle eleştirilmiştir¹⁰⁴.

Madde hükmünde yakalamanın yeri, zamanı veya usulüne ilişkin özel bir düzenleme getirilmemiştir. Bu durumda çarşı ve mahalle bekçilerinin

¹⁰⁴ Erman/Özcan/Yetkin/Börekçi/Üzeltürk, ss. 23-24.

yapacağı yakalamada da adli yakalamaya uygulanan CMK md. 90 vd. hükümlerinin uygulama alanı bulacağı söylenebilir.

Çarşı ve mahalle bekçilerine yakalama yetkisi verilmesiyle ilgili önemli bir sorunun, işyeri veya konut içerisinde gerçekleşecek yakalamalar ile ilgili çıkabileceğini düşünüyoruz. Örneğin gece vakti bir kişinin, bir evin balkonundan tırmandığı ve içeriye girmekte olduğunun çarşı ve mahalle bekçisi tarafından görülmüş olması varsayımında, çarşı ve mahalle bekçisi doğrudan doğruya o eve girerek şüpheliyi yakalayabilecek midir? Yukarıda da açıklandığı üzere konut ve işyeri gibi kapalı alanlarda yapılacak aramada hâkim veya Cumhuriyet savcısının kararı gerekmektedir. Bu durumda çarşı ve mahalle bekçisi ya şüphelinin suçu tamamlayarak dışarı çıkmasını bekleyecek ve şüpheli dışarı çıktığında onu yakalayacaktır ya da Cumhuriyet savcısına doğrudan veya genel kolluk aracılığıyla ulaşarak yazılı arama emri vermesini talep edecektir. Ancak her iki durumda da şüphelinin kaçması veya girdiği evde daha ağır bir suç işlemesi ihtimali bulunmaktadır. Öğretide bir görüş; Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nin "*Karar Alınmadan Yapılacak Arama*" kenar başlıklı 8. maddesinin (f) bendinde¹⁰⁵ suçüstü halinde yapılacak aramalarda, arama kararının gerekmediğinin düzenlendiğini ve kolluğun bu durumda suçüstü yakalaması yapabilmek amacıyla konuta veya işyerine girmekle kanunun kendisine verdiği görevi yaptığını savunmaktadır¹⁰⁶. Öğretide bir başka görüş ise¹⁰⁷ konut dokunulmazlığının Anayasal bir hak olduğu ve hürriyetlerin ancak kanunla sınırlanabileceğini vurgulayan Anayasa'nın 13. Maddesi karşısında, karar alınmadan yapılacak aramaya ilişkin düzenlemenin yönetmelikle değil, kanunla yapılması gerektiği ifade edilmektedir. Biz de kişi hak ve hürriyetlerinin ancak kanunla sınırlanabileceği ve yürütme tasarrufu niteliğindeki düzenlemelerin ancak uygulama

¹⁰⁵ Danıştay 10. Dairesi'nin 19/01/2006 Tarihli ve 2005/6392 E. Sayılı Kararı ile Adli ve Önleme Aramaları Yönetmeliği'nin 8'inci maddesinin (a) bendinde yer alan "...yakalanması amacıyla konutunda, işyerinde, yerleşim yerinde, bunların eklentilerinde ve aracında yapılacak aramada..." ibaresi ile aynı maddenin (f) bendinde yer alan "*ilgili-nin rızası*" ibaresi iptal edilmiş ancak (f) bendinde yer alan "*suçüstü halinde yapılan aramalarda (...)*" ibaresi iptal edilmemiştir. Dairenin iptal kararı Danıştay İdari Dava Daireleri Genel Kurulu'nun 14/09/2012 Tarihli ve 2007/2257 E. – 2012/1117 K. Kararı ile onanmıştır. Çalışmamızın bu bölümünde hakkında tutuklama kararı, yakalama emri veya zorla getirme kararı bulunan kişilerin veya gıyabi tutuklama kararı verilen kaçakların yakalanmasına ilişkin olasılıklar değil, doğrudan doğruya bekçinin görevi sırasında rastladığı suçüstü halî incelenmiştir. (y.n)

¹⁰⁶ Centel/Zafer, s. 454.

¹⁰⁷ Gökçen/Balcı/Alaşahin/Çakır, s. 450; Öztürk/Tezcan/Erdem/Sırma Gezer/Saygılar Kırıt/Alan Akcan/Erden Tütüncü/Özaydın/Altınok Villemin/Tok, s. 503.

esaslarını belirleyebileceği, kişi hak ve hürriyetlerine yeni sınırlama halleri getiremeyeceği gerekçeleriyle ikinci görüşe katılıyoruz. Burada, uygulamada ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçilmesi amacıyla suçüstü halinde aramaya ilişkin kanunda özel bir düzenleme yapılmasının uygun olacağı kanaatindeyiz.

Yakalama işlemi sırasında çarşı ve mahalle bekçisi tarafından silah kullanılması da önemli bir sorundur. Bu soruna pozitif hukuk bakımından yaklaşıldığında, bekçi tarafından silah kullanılabilmesi sonucuna ulaşılmaktadır. Zira mülga 772 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 5. Maddesine göre; "*Çarşı ve mahalle bekçileri 2559 sayılı Kanunun 16 ncı maddesinde belirtilen hallerde silâh kullanabilir.*" Aynı doğrultuda düzenleme getiren 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun "*Zor ve Silah Kullanma Yetkisi*" başlıklı 9. Maddesinde; "*Çarşı ve mahalle bekçileri 4/7/1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 16 ncı maddesinde belirtilen zor ve silah kullanma yetkisini haizdir*" hükmü yer almaktadır. Genel kolluk kuvvetlerinin bulunmadığı yerlerde ona ikame ve yardımcı nitelikte bir kolluk kuvveti olan çarşı ve mahalle bekçilerine verilecek olan silah kullanma yetkisinin yalnızca meşru savunma halleriyle sınırlı olarak verilmesi; ayrıca yetkilendirilecek personelin silah kullanımı ve bununla bağlantılı öfke kontrolü gibi konularda mesleğe başlamadan önce 3 ay gibi kısa süreli bir eğitime¹⁰⁸ değil, daha kapsamlı bir eğitime tabi tutulması gerektiği kanaatindeyiz. Zira 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 2'nci maddesine göre bekçi teşkilatı, genel kolluk kuvvetlerine yardımcı nitelik taşımaktadır. Genel kolluktan daha kısa süreli eğitime tabi tutulan, daha az tecrübeye sahip olan yardımcı kolluğa, genel kollukla aynı şartlarda silah kullanma yetkisinin tanınması; bu yetkinin kullanımına ilişkin sorunlara yol açabilecektir.

Çarşı ve mahalle bekçilerinin eğitimine ilişkin bir başka husus da eğitimin usul ve esaslarının dayanağıdır. 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 14'üncü maddesine göre "*Çarşı ve mahalle bekçilerinin çalışma usul ve esasları, alacakları meslek içi eğitim, giyecekleri kıyafet ve görevde kullanacakları teçhizatlar ile bu Kanunun uygulanmasına ilişkin*

¹⁰⁸ "*Çarşı ve Mahalle Bekçisi olarak görev yapacak olanlar, Emniyet Genel Müdürlüğü Polis Akademi Başkanlığınca 3 ay süreyle üst düzey eğitime tabi tutulur ve bu eğitimi başarıyla sonlandıranlar görev yapacakları illere gönderilirler. Gönderildikleri illerde de göreve başlamadan önce 2 ay süreyle uygulamalı eğitimden geçirilirler. Ayrıca göreve başladıktan sonra da belli periyotlarla hizmet içi eğitime tabi tutulmaya devam edilirler.*" (<https://www.egm.gov.tr/31012020-tarihli-basin-aciklamasi>, Erişim Tarihi: 22/03/2020).

diğer hususlar İçişleri Bakanlığınca çıkarılan yönetmelikle belirlenir.” Ancak çalışmamızda da belirtildiği üzere bekçilerin adli nitelikteki yetkileri ve Cumhuriyet savcısı tarafından talep edilmesi halinde adli kolluk statüsünde görev yapma olasılıkları vardır. Bu nedenle CMK md. 167 hükmü de dikkate alınarak bu yönetmeliğin Adalet ve İçişleri Bakanlıkları tarafından birlikte çıkarılması yerinde olacaktır.

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 8/2. Maddesine göre çarşı ve mahalle bekçileri, hakkında yakalama veya tutuklama kararı verilmiş olan kişileri gördükleri takdirde yakalamak ve bağlı bulunduğu genel kolluk kuvvetine teslim etmekle görevli kılınacaklardır. Hakkında adli yakalama veya tutuklama kararı bulunan kişinin yakalanması bekçinin adli nitelikteki bir görevi olduğundan, CMK md. 90/5'e paralel şekilde, yakalama işleminden doğrudan doğruya Cumhuriyet savcısının haberdar edilmesine ve onun emri doğrultusunda işlem yapılmasına ilişkin açık bir düzenlemenin yer almaması bir eksikliklerdir. Zira yakalanan hakkındaki yakalama emri daha önce infaz edilmiş ancak Ulusal Yargı Ağı Projesi (UYAP) üzerinden silinmemiş olabilir.

Öğretide bekçilerin yakalama yetkisini kullandığı durumlarda hem Cumhuriyet Savcısı'na hem de çalıştıkları kolluk birimindeki amirlerine bilgi vermesi yönünde düzenleme yapılması gerektiği ifade edilmektedir¹⁰⁹. Kanaatimizce konuya ilişkin 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nda özel bir düzenleme yer almaması nedeniyle, çarşı ve mahalle bekçileri, yakalama işlemi uygulamaları halinde, genel kolluğa değil; CMK md. 90/5 uyarınca doğrudan doğruya Cumhuriyet Savcısı'na haber vermek ve onun emri doğrultusunda işlem yapmakla yükümlüdürler. Ancak hak ihlallerine sebep olunmaması ve uygulama birliğinin sağlanması için yine de Cumhuriyet Savcısı'na haber verme yükümlülüğünün kanunda yer alması gerektiğini düşünüyoruz.

Son olarak, çarşı ve mahalle bekçisinin yakalama işlemi uygulamasının ardından yakalananın kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri alması beklenmektedir (7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu md. 8/1-b). CMK'nin 90/4. Maddesine göre; *“Kolluk, yakalandığı sırada kaçmasını, kendisine veya başkalarına zarar vermesini önleyecek tedbirleri aldıktan sonra, yakalanan kişiye kanuni haklarını derhal bildirir.”* Burada *“derhal”* ibaresinin kullanılmış olmasından dolayı yakalama işlemi yapanın çarşı ve mahalle bekçisi olması halinde yakalanan haklarını

¹⁰⁹ Erman/Özcan/Yetkin/Börekçi/Üzeltürk, ss. 24-25.

bildirme görevini de yerine getirmesi gerektiği kanaatindeyiz. Bu nedenle çarşı ve mahalle bekçilerinin eğitiminde, şüpheli ve sanık haklarının da geniş bir şekilde yer alması önem taşımaktadır. Ayrıca CMK md. 97'ye göre düzenlenecek tutanağı çarşı ve mahalle bekçisinin düzenlemesi veya en azından tutanak imzacısı olarak bulunması, hem gözaltı süresinin ne zaman başladığının tespiti, hem de yakalama işlemlerinin hukuka uygunluğunun denetlenebilmesi açısından önemlidir.

SONUÇ

Çarşı ve mahalle bekçilerine, 18/06/2020 tarihli Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu ile verilen yetkilerin ceza muhakemesi hukuku bakımından olası sonuçları çalışmamızda tartışılmış, gerekli görülen yerlerde çözüm önerileri sunulmuştur.

7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nda yer alan bazı yetkilerin mülga 772 sayılı Kanun'a nazaran genişletildiği görülmektedir. Bir kısım yetkiler ise mülga 772 sayılı Kanun ile benzer şekilde düzenlenmiştir.

Kamuoyunda tartışma konusu olan durdurma ve kimlik sorma yetkisi, 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nun 7. maddesinde açık bir şekilde düzenlenmektedir. Her ne kadar bu yetkinin kanunla düzenleme alanı bulunması sevindirici olsa da; söz konusu hükmün eleştiriye açık yönleri bulunmaktadır. Her şeyden önce bekçinin durdurma ve kimlik sorma yetkisini kullanabilmesi için "*makul sebep*" ölçütünün kullanılmış olması uygulamada bazı sorunlara yol açabilecek niteliktedir. Zira bekçilere nazaran daha uzun süre eğitime tabi tutulan ve genel adli kolluk teşkilatı içerisinde olması nedeniyle suç konusunda daha fazla tecrübeye sahip olan polisler için de aynı ölçüt kullanılmaktadır. Dolayısıyla iki grupta yer alan kolluk personeli arasında makul sebep eşiği konusunda farklılıklar oluşacak olup, bu durumun durdurma yetkisini keyfiliğe açık hale getireceği de ortadadır. Durdurma ve kimlik sorma işleminin çalışmamızda da belirtildiği gibi hakkında yakalama veya tutuklama kararı bulunan birçok kişinin yakalanmasına yardımcı olduğu tartışmasızdır. Ancak böyle bir yetkinin keyfiliğe mahal veremeyecek açıklıkta ve kesinlikte düzenlenmesi gerekmektedir.

Durdurma ve kimlik sorma yetkisinin kullanıldığı esnada durdurulan kişiye durdurma sebebiyle ilgili sorular sorulabilmesi mümkündür. Bu işlem teknik anlamda ifade alma niteliği taşımamakta ise de; uygulamada kolluk personeli tarafından şüpheli şahıslar ile "*mülakat*" adı altında bazı görüşmeler yapılmakta, bu görüşmelere ilişkin tutulan tutanaklar da kanaatimizce

usule aykırı olmasına rağmen birçok durumda hükme esas alınabilmektedir. Bu nedenle kanun hükmünde bu durumu önleyecek düzenlemelere de yer verilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Ayrıca bu yetkinin içerisinde yer alan, silahtan arındırmak amacıyla yapılan kaba üst araması sırasında bir suç işlendiğine dair delile rastlanması halinde nasıl bir işlem yapılacağı da açıkça düzenlenmelidir.

Çarşı ve mahalle bekçilerinin bir suç işlenirken veya işlendikten sonra izleri henüz meydanda iken bu suçun şüphelilerini ve hakkında tutuklama veya yakalama kararı bulunan kişileri yakalama yetkisi de 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nda düzenlenmektedir. Çarşı ve mahalle bekçisinin söz konusu yakalama işleminden sonra nasıl bir işlem yapacağı kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Kanun bir bütün olarak değerlendirildiğinde bekçiden, şahsı genel kolluk kuvvetlerine teslim etmesinin beklendiği sonucuna ulaşılabilmektedir. Ancak bekçi burada, CMK md. 165 uyarınca adli bir olayı ilk gören ve el koyan kişi olarak "gerektiğinde" adli kolluk görevi yapma ihtimali bulunan bir kişidir. CMK'nin soruşturmaya ilişkin hükümleri incelendiğinde, bir soruşturma işleminde en yetkili olan kişi Cumhuriyet Savcısı olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Dolayısıyla bekçinin adli nitelikteki yetkileri düzenlenirken, hak ihlallerine ve uygulama farklılıklarına sebebiyet verilmemesi amacıyla Cumhuriyet Savcısına doğrudan doğruya bilgi vermesinin düzenlemeye eklenmesi gerektiğini düşünüyoruz.

Çarşı ve mahalle bekçilerinin özellikle gece görev yapacağı düşünüldüğünde, uygulamada ortaya çıkabilecek sorunların önüne geçilmesi amacıyla suçüstü halinde kaçarken bir konuta veya işyerine saklanan şüpheli hakkında aramaya ilişkin, kanunda özel bir düzenleme yapılmasının uygun olacağı kanaatindeyiz.

Mülga 772 sayılı Kanun'da yer alan zor ve silah kullanma yetkisi; 7245 sayılı Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu'nda da aynen korunmaktadır. Ancak bekçilerin eğitim süresi ve genel meslekî tecrübesi dikkate alındığında, silah kullanma yetkisinin ancak meşru savunma halleriyle sınırlı tutulması; şayet meşru savunma ile sınırlı tutulmayacak ise silah kullanma ve öfke kontrolü gibi hususlarda daha uzun süreli eğitim verilmesi gerektiği kanaatindeyiz. Ayrıca bu eğitimde şüpheli ve sanık haklarına da geniş şekilde yer verilmelidir. Çarşı ve mahalle bekçilerinin eğitimine ilişkin usul ve esasları da düzenleyen yönetmeliğin, bekçilerin adli nitelikteki yetkileri ve Cumhuriyet savcısının talebi halinde adli kolluk olarak görev yapmaları olasılığı karşısında, CMK md. 167 de gözetilerek Adalet ve İçişleri Bakanlığı tarafından çıkarılması uygun olacaktır.

KAYNAKÇA

Basılı Kaynaklar:

- Aksoy İpekçioğlu**, Pervin: “Yakalama ve Gözaltına Alma Koruma Tedbirleri”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 9, Özel Sayı, 2007, ss. 1215-1254.
- Aldemir**, Hüsnü: Hürriyeti Kısıtlayan Koruma Tedbirleri Yakalama, Gözaltına Alma, Tutuklama ve Adli Kontrol, Adalet Yayınevi, Genişletilmiş 3. Baskı, Ankara, 2018.
- Ardıçoğlu**, M. Artuk: “Türk İdare Hukukuna Yeni Bir Katkı: Erişim Sağlayıcıları Birliği”, İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 1, 2014, ss. 119-138.
- Atay**, Ender Ethem: İdare Hukuku, Gözden Geçirilmiş 2. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Baytaz**, Abdullah Batuhan: “6638 s. Kanun ile PYSK ve CMK’da Yapılan Değişikliklerin Değerlendirilmesi”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt:73, Sayı:2, 2015, ss. 29-47.
- Centel**, Nur/**Zafer**, Hamide: Ceza Muhakemesi Hukuku, Beta Yayınları, Yenilenmiş ve Gözden Geçirilmiş 17. Baskı, İstanbul, 2020.
- Çağlayan**, Ramazan: İdare Hukuku Dersleri, Güncellenmiş 7. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.
- Doğan**, Cem: “Eski İstanbul’da Mahalle Bekçisi ve II. Meşrutiyet’te Bekçi Teşkilatının Düzenlenmesi Bağlamında Mahalle Bekçileri Nizamnamesi (1908-1918)”, Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 14, Mart 2019, ss. 257-273.
- Dülger**, Murat Volkan: Kişisel Verilerin Korunması Hukuku, Hukuk Akademisi Yayınları, İstanbul, 2019.
- Erdağ**, Ali İhsan: “Kolluğun ‘Durdurma ve Kimlik Sorma’ Yetkisi (PYSK madde 4/A)”, Ankara Barosu Dergisi, Yıl: 68, Sayı: 2010/4, ss. 37-60.
- Feyzioğlu**, Metin: “5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı: 62, 2006, ss. 27-61.
- Gökçen**, Ahmet/**Balcı**, Murat/**Alşahin**, M. Emin/**Çakır**, Kerim: Ceza Muhakemesi Hukuku, Dördüncü Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2020.
- Gözübüyük**, Şeref/**Tan**, Turgut: İdare Hukuku Cilt I Genel Esaslar, Güncelleştirilmiş 12. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2018.

- Gültekin**, Sebahattin/**Gültekin**, Recep: “Toplum Destekli Polislik: Sorun Mu Çözüm Mü?”, Türk İdare Dergisi, Sayı: 470, Mart 2011, ss. 93-112.
- Kocaoğlu**, Serhat Sinan: “Susma Hakkı”, Ankara Barosu Dergisi, Sayı: 2011/4, ss. 29-58.
- Özay**, İl Han: “Adlî Kolluk - İdarî Kolluk”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 71, Sayı: 1, Ocak 2013, (Kolluk), ss. 947-961.
- Özay**, İl Han: “İdarî Kolluk Eylemlerinde Amaç”, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, Cilt: 45, Sayı: 1-4, Ocak 1981, (Amaç), ss. 315-319.
- Özbek**, Veli Özer/**Doğan**, Koray/**Bacaksız**, Pınar: Ceza Muhakemesi Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 12. Baskı, Ankara, 2019.
- Öztürk**, Bahri/**Eker Kazancı**, Behiye/**Soyer Güleç** Sesim: Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbirleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Öztürk**, Bahri/**Tezcan**, Durmuş/**Erdem**, Mustafa Ruhan/**Gezer**, Özge Sırma/**Saygılar Kırıt**, Yasemin F./**Alan Akcan**, Esra/**Tütüncü**, Efser Erden/**Özaydın**, Özdem/**Altınok Villemin**, Derya/**Tok**, Mehmet Can: Ana Hatlarıyla Ceza Muhakemesi Hukuku, Ed. Bahri Öztürk, Güncellenmiş 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Parlar**, Ali: İstinaf Sistemi ve Diğer Yeniliklere Göre Ceza Muhakemesi Kanunu El Kitabı, Mevzuat ve İçerik Bakımından Güncellenmiş 3. Baskı, Bilge Yayınevi, Ankara, 2017.
- Roagna**, Ivana: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Kapsamında Özel Hayata ve Aile Hayatına Saygı Gösterilmesi Hakkının Korunması - Avrupa Konseyi İnsan Hakları El Kitapları, çev. Ayşe Gül Alkış Schaling, Avrupa Konseyi, Strasbourg, 2012.
- Şahin**, Cumhur/**Göktürk**, Neslihan: Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt I, Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.
- Şeker**, Güven/**Baytun**, Uğur: “Geçmişten Günümüze Kent Güvenliğinde Mahalle Ölçekli Güvenlik Uygulamaları: Çarşı Mahalle Bekçiliği”, Polis Akademisi, Tarihten Günümüze Türk Polis Teşkilatı Sempozyumu Kitabı, 2013, ss. 323-350.
- Toroslu**, Nevzat/**Feyzioğlu** Metin: Ceza Muhakemesi Hukuku, 19. Baskı, Savaş Yayınevi, Ankara, 2019.

Turhan, Faruk: Ceza Muhakemesi Hukuku, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.

Turhan, Faruk/**Aksan**, Murat: “Ceza Muhakemesinde Şüphelinin İfadesinin Alınması ve Sorguya Çekilmesine İlişkin Hükümlerin Eleştirel Bir Değerlendirmesi”, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: XXIV, Yıl: 2020, Sayı: 2, ss. 289-331.

Ünver, Yener/**Hakeri**, Hakan: Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt I, 15. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

Ünver, Yener/**Hakeri**, Hakan: Ceza Muhakemesi Hukuku Cilt II, 15. Baskı, Adalet Yayınevi, Ankara, 2019.

Yenisey Feridun/Nuhoğlu Ayşe: Ceza Muhakemesi Hukuku, Güncellenmiş 7. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2019.

Yenisey, Feridun: Kolluk Hukuku, 2. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Yıldız, Ali Kemal: “Ceza Muhakemesi Hukukunda Yakalama ve Gözaltı Koruma Tedbirleri”, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 14, Sayı: 1, 2006, ss. 131-214.

Çevrimiçi Kaynaklar:

Erman, R. Barış/**Özcan**, Onur/**Yetkin**, Erdi/ **Börekçi**, Eşref Barış/**Üzeltürk**, Saba Şahika Tahmaz: Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu Teklifi Hakkında Tespit, Düşünce Ve Eleştiriler, Yeditepe Üniversitesi Yayınevi, 2020 https://law.yeditepe.edu.tr/sites/default/files/carsi_ve_mahalle_bekcileri_kanunu_teklifi_hakkinda_tespit_dusunce_ve_elestiriler_-_2020_1.pdf, Erişim Tarihi: 25/02/2020.

Yenisey, Feridun: “Durdurma, Kimlik Sorma, Kimlik Tespiti”, (http://www.caginpulisi.com.tr/eski_sitemiz/69/10-11.htm, Erişim Tarihi: 22/03/2020).

“Mahkemededen Bir Karar Daha: Bekçi Kimlik Soramaz”, (<https://t24.com.tr/haber/mahkemededen-bir-karar-daha-bekci-kimlik-soramaz,854924>, Erişim Tarihi: 22/02/2020).

“Çarşı ve Mahalle Bekçileri Kanunu Teklifi”, (<https://www2.tbmm.gov.tr/d27/2-2-2555.pdf>, Erişim Tarihi: 23/02/2020).

“Adlî ve Önleme Aramaları Yönetmeliği”, R.G. Tarih: 01/06/2005, R.G. Sayı: 25832, (<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.8203&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=5188>, Erişim Tarihi: 21/03/2020).

“Bekçilerin kimlik sorma yetkisi var mı? (Mahkeme: Yok, EGM: Var)”
(<https://www.ntv.com.tr/turkiye/bekcilerin-kimlik-sorma-yetkisi-var-mi-mahkeme-yok-egm-var,Ob7uF1IUMEKWv-6bbBBjXQ>, Erişim Tarihi: 25/02/2020).

“Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Vazifeleri İle İlgili Olarak Riayet Etmeleri Gereken Hususları Gösterir Yönetmelik” (<https://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.9179&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=carşı%20ve%20mahalle>, Erişim Tarihi:25/02/2020)

“Çarşı ve Mahalle Bekçilerinin Kimlik Sorma Yetkisi Hakkında Basın Açıklaması”, (<https://www.egm.gov.tr/carsi-ve-mahalle-bekcilerinin-kimlik-sorma-yetkisi-hakkinda-basin-aciklamasi>, Erişim Tarihi: 25/02/2020).

(<https://www.egm.gov.tr/31012020-tarihli-basin-aciklamasi>, Erişim Tarihi: 22/03/2020).

(<https://icisleri.gov.tr/turkiye-guven-huzur-uygulamasi20-02-2020>, Erişim Tarihi: 22/03/2020).

www.kazanci.com